

Britské a francouzské nukleární síly ve druhém jaderném věku

PETR SUCHÝ, PETR VILÍMEK

British and French Nuclear Forces in the Second Nuclear Age

Abstract: The article outlines the main theoretical models of nuclear proliferation and the motives that are driving states to obtain nuclear weapons. It also focuses on theoretical concepts dealing with variants and alternatives of the future fate of nuclear arsenals and roles played by nuclear weapons. Attention is also paid to the roles of nuclear weapons in the past views of Great Britain and France. The article analyses their motives for joining the nuclear club and also the reasons that led them to keep their nuclear arsenals in the second nuclear age. The authors conclude that these two countries were driven to cross the nuclear threshold not just by security motives, but by other motives as well. Because of the fact that some such motives remain relevant even today, it is rather unlikely to presume that the two states would be willing to abolish their nuclear arsenals in the foreseeable future.

Key words: nuclear weapons, Great Britain, France, disarmament, deterrence, nuclear proliferation, nuclear abolition.

Druhý jaderný věk, v němž se nacházíme a který pokrývá období od završení studené války až do současnosti, vykazuje řadu významných charakteristik. Oproti prvnímu jadernému věku, kryjícímu se s obdobím studené války, je zásadní zejména zánik bipolárního uspořádání světa, proměna mezinárodního bezpečnostního prostředí a v neposlední řadě také vnímání významu a role přisuzované jaderným zbraním (*blíže k vymezení prvního a druhého jaderného věku viz Gray, 1999, s. 5–6*).

Bezpečnostní komunita vždy byla, je a bude v otázce významu a přínosu jaderných zbraní pro efektivní odstrašování a stabilitu mezinárodního systému v prvním jaderném věku názorově rozdělena a daleka konsenzu.¹ A nejen to. Názorové štěpení je v současné době patrné i v otázce role a významu jaderných zbraní ve druhém jaderném věku, a to zejména v souvislosti s probíhající diskuzí o případném totálním jaderném odzbrojení v globálním měřítku. Právě ta představuje další charakteristický rys druhého jaderného věku, a to jak v bezpečnostní komunitě, tak i v politických kruzích nejen jaderných mocností prvního i druhého řádu. Byla to právě řada významných politických činitelů a osob, jež stáli u zrodu zásadních strategických koncepcí a jaderných doktrín, kteří se postupně přiklonili k myšlence úplného jaderného odzbrojení a zastávají výrazně abolicionistické postoje (*Shultz – Perry – Kissinger – Nunn, 2007; Shultz – Perry – Kissinger – Nunn, 2008*).²

Deakcentování role jaderných zbraní ve strategických koncepcích jaderných mocností či vojensko-politických organizací, jako je Severoatlantická aliance (NATO), a redukce jaderných arzenálů, jež dosud neměly obdoby, představují další charakteristický rys druhého jaderného věku.

Cílem tohoto textu je představit hlavní teoretické modely šíření jaderných zbraní a motivy pro jejich akvizici a překročení jaderného prahu státními aktéry, koncepty rozpraco-

vávající možné varianty a alternativy budoucího vývoje jaderných arzenálů a role jaderných zbraní. Na základě těchto teoretických východisek bude následně provedena analýza vnímání významu a role zeměmi, které se staly třetím, respektive čtvrtým členem oficiálního jaderného klubu, Velkou Británií a Francií. Oba zmíněné evropské státy získaly svůj jaderný potenciál v období studené války. Po vítězství západních demokracií ve studené válce i jejich nukleární arzenály prošly signifikantními redukcemi, proměnou kvantitativního i kvalitativního rázu a staly se předmětem intenzivních diskuzí o jejich budoucím osudu.

Přesto se ukazuje, že ani proměna globálního bezpečnostního prostředí tyto státy nedvela k přijetí rozhodnutí přistoupit k likvidaci jaderných arzenálů a k získání statutu bezjaderné země.

Snahou tohoto článku je porovnat motivy, které Velkou Británii a Francii vedly k získání jaderných zbraní. Představovaly zásadní motiv bezpečnostní hrozby, jimž uvedené země v době bipolárního rozdělení světa čelily, nebo rozhodnutí stát se jadernou mocností ovlivnily jejich snahy o posílení prestiže a pozice v mezinárodním systému, či vliv a nátlak domácích zájmových skupin a veřejnosti? Předpokládáme-li udržování britského a francouzského jaderného arzenálu také v následujících desetiletích, je rovněž potřeba míru platnosti jednotlivých motivů zkoumat na základě analýzy strategických dokumentů a nejzásadnějších projevů, věnovaných otázkám jaderné strategie z období od konce studené války až do současnosti. Takový postup umožní vyzorování případných odlišností v motivech v prvním a druhém jaderném věku, nebo potvrdí kontinuitu vnímání zásadních důvodů, ospravedlňujících držení jaderných zbraní.

Proto je dalším cílem textu nastínění současných postojů britské a francouzské politické reprezentace i veřejnosti k jaderným zbraním, vnímání jejich role a významu v současné bezpečnostní politice obou zemí.

V závěru stati vztáhneme trendy a tendence v rámci britské a francouzské jaderné politiky k hlavním názorovým proudům, jež se vyprofilovaly v rámci odborného diskurzu ohledně významu a role jaderných zbraní ve druhém jaderném věku.

MOTIVY PRO ZÍSKÁNÍ JADERNÉHO STATUTU

Je zřejmé, že u většiny jaderných států při rozvažování a rozhodování o zahájení vlastních jaderných programů sehrávaly zásadní roli bezpečnostní motivy. Nicméně často docházelo k tomu a občas jsme svědky podobných vyhodnocování i dnes, že další relevantní důvody, mající v těchto procesech rovněž své nezastupitelné místo, byly odsouvány do pozadí a nebyla jim věnována náležitá pozornost. Podrobnější pohled na jednotlivé případy jaderných zemí (ať už jde o oficiálně uznávané členy jaderného klubu, jak je specifikovala *Smlouva o nešíření jaderných zbraní* z roku 1968, nebo o státy, jež jaderné zbraně získaly později) však jednoznačně vede k poznání, že jakkoli důležitou roli hrály důvody bezpečnostní povahy, nebyly jedinými, nemusely být automaticky nejdůležitějšími a existovaly současně s dalšími nikoli nerelevantními motivy.

Teorie proliferace jaderných zbraní pracuje se třemi nebo čtyřmi modely, vysvětlujícími motivaci států pro získání jaderných zbraní. Scott Sagan rozlišuje tři modely: Bezpečnostní model, v jehož rámci je význam vlastnění jaderných zbraní spojen s vnímáním vnějších bezpečnostních hrozeb zejména nukleární povahy, které lze tímto způsobem snáze odstrašovat; model domácí politiky, který přihlíží k vlivu domácích aktérů na jednání státu v oblasti jaderných aktivit, kdy ve srovnání s předchozím modelem dochází v jistém slova smyslu k prohození příčiny a důsledku. Jaderné zbraně jsou v takovém případě považovány za důležitý prostředek bez ohledu na výskyt a intenzitu vnějších bezpečnostních hrozeb, pro jejichž vývoj a existenci je třeba najít záminku, vysvětlení, jež by takový postup ospravedlňovalo. Poslední model spočívá na předpokladu, že chování státních aktérů v oblasti rozhodování o akvizici jaderných zbraní není řízeno a ovlivňováno pouze a jen bezpečnostními či vnitropolitickými faktory, ale rovněž pravidly a vzorci chování, kdy ze-

mě mohou jaderné zbraně vnímat prizmatem tzv. „nukleárního symbolismu“. V tomto ohledu tedy uvedené ničivé prostředky nejsou primárně nazírány jako užitečné vojenské nástroje nebo jako politické prostředky, ale především jako významné symboly. Ty podle Saganova názoru mohou plnit podobné funkce jako státní vlajky, aerolinie či olympijské týmy (Sagan, 1996, s. 57–85). Třetí Saganův model poukazuje na často „upozaďované“ motivy, stojící za proliferačními jadernými zbraněmi, na motivy, spojené s úsilím o posílení sebevědomí, prestiže a vnímání státu dalšími zeměmi.

Colin Gray k uvedeným modelům přidává čtvrtý, když k bezpečnostním motivům vnějšího charakteru staví motiv disponování jadernými zbraněmi za účelem dosažení zisku na úkor jiného externího aktéra (Gray, 1999, s. 61–68).

Chceme-li zkoumat motivy Velké Británie a Francie, jež je vedly k zahájení vlastních jaderných programů a následně k výrobě a disponování jadernými zbraněmi, je důležité analyzovat jejich pohnutky na základě výše popsaných modelů, nikoli pouze v prvním jaderném věku, ale především v současnosti. Právě srovnání jejich postojů k jaderným zbraním v obou obdobích umožní odhalení míry kontinuity či změn, jež jaderná politika obou zemí v posledních téměř dvaceti letech vykazovala.

V souvislosti s motivy, které mohly stát vedou nebo vést k aktivnímu vynakládání úsilí za účelem získání jaderných zbraní, je vhodné věnovat pozornost alternativním scénářům budoucího vývoje role a pozice jaderných zbraní v mezinárodních vztazích, i když podrobné zkoumání těchto otázek ani posuzování a hodnocení jednotlivých variant možného vývoje není předmětem tohoto textu. Jednotlivé motivy získání jaderných zbraní naznačují a přímo ovlivňují také jejich pozici v bezpečnostních strategiích států, pravděpodobnost míry dalšího poklesu jejich významu, která se promítá v existenci, rozsahu a intenzitě redukci jejich počtu. Převažující význam domácích vlivů a nukleárního symbolismu a zároveň též zmenšený důraz na bezpečnostní faktory bude nepříznivě působit na pokračující snižování jaderné výzbroje. Takový vývoj samozřejmě rovněž snižuje vyhlídky na totální nukleární abolicí, která předpokládá koordinovaný, kooperační a verifikovatelný postup všech jaderných států.

V období od počátku devadesátých let minulého století do současnosti se zejména v souvislosti s proměnou globálního bezpečnostního prostředí v rámci diskuzí a etablování názorových skupin v rámci diskurzu o roli jaderných zbraní v éře po skončení studené války vyprofilovaly tři hlavní názorové proudy – tradicionalistický, abolicionistický a proud prosazující tzv. třetí cestu, do jehož rámce lze zařadit několik dalších konceptů. Na tomto místě je třeba poznamenat, že vznik a existenci uvedených názorových skupin nelze jednoznačně automaticky identifikovat se druhým jaderným věkem, jelikož takové myšlenkové směry byly patrné i v období studené války. Je evidentní, že totální jaderné odzbrojení nebylo v období supervelmocenské konfrontace zrovna populárním tématem, které by bylo na pořadu dne. Přesto mu věnovala pozornost nejen abolicionistická hnutí, jako je například Pugwashská skupina či Federace amerických vědců. Již v osmdesátých letech minulého století myšlenku postupného, ale v konečné fázi totálního jaderného odzbrojení prosazoval americký prezident Ronald Reagan (Suchý, 2004, s. 205–206 a 216). S podobným návrhem přišel i sovětský vůdce Michail Gorbačov, byť šlo o propagandistické gesto vůči vnějšímu světu a o utilitární gesto vůči sovětské armádní elitě, od níž tento návrh vzešel ve snaze odradit Gorbačova od iniciativ a aktivit v oblasti kontroly zbrojení a odzbrojování (Odom, 1998, s. 128). Podobně otázka možných třetích cest není zcela nová. Vždyť jedním z hlavních proponentů konceptu tzv. existenciálního odstrašování byl poradce pro otázky národní bezpečnosti prezidenta Johna Fitzgeralda Kennedyho – McGeorge Bundy. Zároveň je to však právě druhý jaderný věk, kdy dochází k výrazné proměně poměru sil mezi jednotlivými názorovými proudy a v preferencích jednotlivých postojů. Byl to konec studené války a s ním spojené procesy, které obecně vedly k nárůstu popularity a podpory nukleární abolicie u veřejnosti. Navíc právě tento zlom se promítá také ve změně názorových pozic významných politických i vojenských činitelů, u nichž

buď došlo k zesílení, nebo zaujetí výrazně abolicionistických postojů. Takto se projevil výrazný názorový posun například u ministra obrany Kennedyho a Johnsonovy administrativy Roberta S. McNamary, za jehož éry došlo k razantnímu – a nejen kvantitativnímu – rozmachu amerického jaderného arzenálu, či u Leeho Butlera³ (*McNamara, 2000, s. 167–182; Butler, 2000, s. 183–190*). K podobným postojům se následně přihlásili i další bývalí přední političtí činitelé, například Henry Kissinger nebo George Shultz (*Shultz – Perry – Kissinger – Nunn, 2007; Shultz – Perry – Kissinger – Nunn, 2008*).

Postoje stoupenců abolicie jaderných zbraní jsou zřejmé: tyto prostředky jsou v současném bezpečnostním prostředí zcela neúčinné, a tudíž zbytečné. Pro řadu z nich tomu ani za studené války nebylo jinak. Navíc se vedle domněnky, že samotná existence jaderných zbraní umožňuje vznik jaderné války, do popředí dostávají též bezpečnostní aspekty, zdůrazňující možnost selhání, nehody nebo náhodného spuštění jaderných zbraní a neblahých společenských, ekonomických i environmentálních dopadů, k němuž by v případě naplnění takového scénáře došlo (*MccGwire, 2000, s. 145*). Pozitiva, plynoucí z neexistence jaderných zbraní, podle jejich názoru jednoznačně převyšují možné klady a přínos, jenž je spojován s jejich rolí v arzenálu jaderných zemí. Abolice vedle již zmíněných dopadů bude mít za současné existence a provádění verifikačních opatření rovněž přínosný vliv na mezinárodní vztahy, a to zejména v oblasti zabraňování proliferaci jaderných zbraní. V souvislosti s případným společným a koordinovaným postupem jaderných států směrem k nule abolicionisté očekávají jako přidanou hodnotu tohoto procesu posílení kooperativního charakteru mezinárodního systému, odstranění nespokojenosti se *Smlouvou o nešíření jaderných zbraní* (NPT) a usnadnění naplňování konvencí o chemických (CWC) a biologických zbraních (BTWC) či monitorování *Smlouvy o úplném zákazu jaderných zkoušek* (*MccGwire, 2000, s. 145–146*).

Přestože tradicionalistický proud v rámci probíhajícího diskurzu a do jisté míry i v praktické politice přijímaných opatření může vykazovat jisté známky rostoucí nepopularity a slábnoucího vlivu, anarchická povaha mezinárodního systému a obtíže už s pouhými aktivitami zaměřenými na protiproliferační opatření ukazují, že je vhodné tyto prostředky vnímat a nahlížet na ně s maximální dávkou realismu a opatrnosti. Tradicionalisté upozorňují proto na úskalí, rizika a nevýhodnost provedení abolicie a na neschopnost globálního neproliferačního režimu zvládnout nejtěžší z obtížných případů proliferace (*Gray, 2000, s. 6*). K hlavním argumentům náleží nemožnost návratu do předjaderného věku, neboť jaderné zbraně nelze „odvynalézt“. Díky nezničitelnému know-how bude totiž možné i v případě jejich likvidace je podvodným a utajeným jednáním opět získat, a to zvláště v případě selhání verifikačních opatření. Jeden z hlavních představitelů tradicionalistického proudu, britský autor Colin Gray, navíc realisticky konstatuje, že v případě situace, kdy by jaderná abolicie byla politicky průchodná, by vlastně nebyla zapotřebí (*Gray, 2000, s. 7–8*). Ve stejném duchu se nese argumentace amerického autora Charlese Glasera, podle něhož proponenti jaderného odzbrojení směřují politický problém s vojenským. V případě dosažení vynikajících vztahů mezi státy, které jsou podmínkou jaderného odzbrojení, je riziko vypuknutí jaderné války stejně mizivé i při zachování jaderných zbraní. Rovněž minimalizaci výskytu nehod, selhání či neautorizovaného použití těchto prostředků lze řešit přijetím jiných opatření (*Glaser, 1998, s. 113*). Podobně skepticky je nazírána také idea „virtuálních arzenálů“, rozpracovaná Jonathanem Schellem (*Schell, 1984*), či absolutní spolehlivost odstrašování (*Gray, 2000, s. 9–14; Quester, 2000, s. 35*). Jaderné zbraně jsou tedy i přes intenzivní snahy o jejich marginalizaci považovány za prostředky, jež ani v současném nejistém světě neztrácejí strategický význam. Pro některé aktéry jejich důležitost může v budoucnu ještě vzrůst v souvislosti s proliferací riziky a z nich plynoucími bezpečnostními hrozbami, a to zvláště v oblasti jaderného odstrašování vůči užití chemických a biologických zbraní, kde konvenční odstrašování může narážet na značné limity (*Quester, 2000, s. 35–36*). Právě jaderné odstrašování široké škály hrozeb je primární funkcí, kterou tradicionalisté jaderným zbraním ve druhém jaderném věku přisuzu-

jí. Přestože akceptují probíhající či případné budoucí redukce nukleárních arzenálů rivalů z dob studené války (i když na rozdíl od jiných nepřeceňují jejich význam), současně si kladou zásadní otázku, která vyžaduje dobře promyšlenou, neunáhlenou a snad i pro mnohé politicky nekorektní a nepopulární odpověď – jak daleko mohou redukce jít (*Quester, 2000, s. 43–44; Quinlan, 2000, s. 53*).

Poslední názorový proud, který zahrnuje více konceptů, vycházejících z odlišných náhledů na roli a význam jaderných zbraní v éře po skončení studené války, bývá označován jako třetí cesta (*Baylis, 2000, s. 70*). Je nasnadě, že jednotlivé koncepty třetí cesty mají ambice stavět se do pozice kompromisního, a tudíž optimálního řešení budoucího osudu a role jaderných zbraní. Tyto přístupy jednoznačně reflektují proměnu globálního bezpečnostního prostředí, nové bezpečnostní výzvy, jejichž existence vyvolává kladení důrazu na jiné schopnosti a prostředky než jaderné. Zároveň ale v řadě případů jednotlivé návrhy nepovažují jaderné zbraně za zcela zbytečné, neúčinné prostředky, kterých je nutné se co nejdříve zcela zbavit. Třetí cesty obecně lze často charakterizovat jako koncepty přebírající některá východiska a premisy od obou dominantních názorových směrů. Nejinak je tomu i v tomto případě. Třetí cesta kloubí morální a bezpečnostní motivy a pohnutky (zejména obavy z nehod jaderných zbraní, k nimž docházelo na straně obou supervelmocí za studené války) abolicionistů s racionálním a realistickým uvažováním tradicionalistů.

Za hlavní reprezentanty třetí cesty lze označit koncepty minimálního odstrašování (*Minimum Deterrence*) a virtuálního odstrašování (*Virtual Deterrence*). Minimální odstrašování předpokládá pokračující existenci jaderných zbraní. Proponenti uvedeného konceptu ovšem konstatují, že jejich množství je stále spíše dědictvím studenovělečného soupeření než důsledkem strategických kalkulací odrážejících současné bezpečnostní hrozby. Proto považují za rozumné a uskutečnitelné provedení další razantní redukce jejich počtu. V rámci arzenálů Spojených států amerických a Ruské federace by se tyto redukce pohybovaly v řádech stovek kusů jaderných hlavic až k přibližné hranici 200 kusů jaderných zbraní pro každou ze zemí. I takový nízký počet jaderných zbraní podle Freda Ikleho a Sergejho Karaganova stačí k odstrašování potenciálního protivníka a k zajištění bezpečnosti státu (*Fred Ch. Ikle – Sergey A. Karaganov: Harmonizing the Evolution of US and Russian Defense Policies. Washington, D.C. – Moscow: Center for Strategic and International Studies and the Council on Foreign and Defense Policy, 1993. Citováno dle Baylis, 2000, s. 70–86*). Nižší počet jaderných zbraní může také snižovat riziko nehody a nepůsobí provokativně vůči dalším aktérům. Jelikož dosažená úroveň výzbroje je považována za konstantní, není zapotřebí brát neustále v úvahu potenciál dalších států, což opět snižuje riziko závodů ve zbrojení a rovněž může významně snižovat prostředky vynakládané na obranné účely (*Baylis, 2000, s. 79*). Jako střední cesta je koncept minimálního odstrašování kritizován jak tradicionalisty, tak i abolicionisty. Podle prvních efektivní odstrašování předpokládá a vyžaduje existenci věrohodných plánů pro případné použití jaderných zbraní. Pro druhé i jejich nízký počet nevylučuje možnost omylu nebo nehody se všemi důsledky a zvětšení pravděpodobnosti jaderné proliferační (*Baylis, 2000, s. 80*).

Minimální odstrašování vykazuje značnou podobnost a bývá identifikováno s dalším, rozhodně nikoli novým konceptem existenciálního odstrašování, prosazovaného již za studené války McGeorgem Bundym. Principem existenciálního odstrašování je rovněž zachování existence jaderných arzenálů ovšem ještě v nižší kvantitě, která přesto podle Bundyho stačí k odstrašování. Bundy v této souvislosti zcela odmítal vojenský význam jaderných zbraní, možnost jejich nasazení v rámci bojových operací, a tudíž i připravování bojových plánů, inkorporujících tyto prostředky a sloužících rovněž v rámci odstrašování. Naopak vyzdvíhal jejich politický význam, kdy již pouhá existence těchto prostředků s ohromným ničivým potenciálem napomůže přivodit zdrženlivost rivalů, kteří jimi disponují (*Gray, 1998, s. 36; Morgan, 2003, s. 23*).

I tento velmi benigní a s těžší realizovatelný koncept vyvolal negativní reakci abolicionisticky orientovaných kritiků, zdůrazňujících postoje označované termínem postexisten-

ciální odstrašování. Uvedená teorie spočívá na předpokladu, že není zapotřebí odstrašovat pomocí udržovaného jaderného arzenálu, ale že je možné odstrašování postavit na hrozbě jejich obnovené produkce a znovuzavedení do výzbroje v rámci procesu, který Colin Gray nazývá „nukleární mobilizací“ (Gray, 1998, s. 36). Do tohoto teoretického rámce bezsporu náleží koncept virtuálních jaderných arzenálů, který je jednoznačnou volbou přinejmenším pro tu část stoupců abolicie, pro něž je v rámci jejich maximalistických snah přijatelnější odstrašování pomocí návodů na výrobu jaderných zbraní a existenci zařízení, než je realizovat (Baylis, 2000, s. 81). Je zajímavé, že uvedenou teorii a koncept virtuálních arzenálů nezpochybnili pouze tradicionalisté, jak naznačila výše zmíněná Grayova kritika, upozorňující mimo jiné rovněž na to, že dosáhne-li protivník bleskového vítězství a naplnění svých cílů, může být na nukleární mobilizaci poněkud pozdě (Gray, 1998, s. 36).

Bezjaderný svět, vzniklý naplněním Schellova scénáře, považuje za přinejmenším stejně nebezpečný jako ten současný také například německý autor Harald Müller, který je příznivcem postupného dosažení bezjaderného světa.⁴ Proces denuklearizace nicméně nenazírá pouze technicko-legalisticky jako výsledek smluvního ujednání v rámci odzbrojovacích jednání, doplněný verifikačními opatřeními, ale jako proces, který je zásadně ovlivňován takovými faktory, jako jsou existující bezpečnostní hrozby, míra soupeření a kvalita vztahů mezi státy a rovněž jejich charakter (zajímavá analýza a typologizace překážek pro jaderné odzbrojení, včetně překážek bezpečnostního charakteru viz Ozga, 2002). Lze říci, že Müller, realisticky hodnotící stávající možnosti, se přiklání k teorii demokratického míru v tom smyslu, že postupná a pokračující demokratizace států a jejich sílcí ekonomická stabilita i prosperita za současného postupného jaderného odzbrojování a proměny globálních a bezpečnostních struktur povedou k tomu, že demokracie spolu neválčí a teprve dosažení nebo alespoň přiblížení se k takovému stavu přispěje k uskutečnění abolicie jako k naplnění nejzazší mety (Müller, 2000, s. 136 a 142–143).

VELKÁ BRITÁNIE A JADERNÉ ZBRANĚ V PRVNÍM JADERNÉM VĚKU

Velká Británie může posloužit jako jeden z nejlepších příkladů jaderné mocnosti, která se rozhodla pro získání jaderného statusu z více důvodů, nejen ve snaze prostřednictvím odstrašování protivníků zajišťovat svou bezpečnost. Na první pohled se její motivy mohou jevit v podobném světle jako u Spojených států a u Sovětského svazu, kde zejména na úsvitu jaderného věku bylo bezpečnostní hledisko prvořadé.

Velká Británie významně participovala na projektu Manhattan ve snaze zamezit tomu, aby jaderné zbraně získaly jako první nacistické Německo či Japonsko. V této souvislosti je nutné připomenout skutečnost, že to byla právě tato země, která jako první věnovala pozornost možnosti vyvinout jaderné zbraně, využívající energie uvolněné štěpnou reakcí. Dříve, než se Velká Británie zapojila do projektu Manhattan, probíhal její jaderný výzkum v rámci Výboru Maud, ustaveného již v roce 1940 (Stocker, 2007, s. 15).

Na první pohled se může zdát, že i v období po skončení druhé světové války představuje sílcí antagonismus mezi Sovětským svazem a západními vítěznými mocnostmi jednoznačně nejdůležitější, ne-li jediný důvod pro zahájení vlastního jaderného programu. Skutečnost ovšem byla poněkud složitější. I když význam bezpečnostního motivu, charakterizovaného počátkem studené války a nárůstem předjímané sovětské hrozby, nelze samozřejmě podceňovat, nezanedbatelnou roli v počátečních úvahách a rozhodování o jaderném programu sehrávaly rovněž Spojené státy. Období od podpisu *Atlantické charty* v roce 1941 přes válečnou kooperaci při porážce nacistického Německa a zvláště dále sílcí spolupráce mezi Velkou Británií a USA ve druhé polovině čtyřicátých let 20. století je obecně považováno za éru vzestupu fenoménu označovaného termínem „zvláštní vztah“ Velké Británie a USA, který byl charakteristický shodou pohledů na celou řadu témat (viz například Suchý, 2005, s. 21–22). V rámci tohoto procesu ovšem existovala jedna významná výjimka, kterou představovala právě angloamerická spolupráce na jaderném výzkumu. Její pokračování na dlouhá léta přerušil podpis tzv. MacMahonova zákona o ato-

mové energii prezidentem Harrym Trumanem v srpnu 1946. Uvedený zákon znemožnil sdílení informací, týkajících se jaderné energie s ostatními státy, blízké spojení nevyjímaje (Suchý, 2005, s. 116), a ve Velké Británii byl vnímán jako zrada (Wheeler, 1986, s. 71). Výhrady vůči neochotě Spojených států konzultovat jaderné otázky měli britští představitelé již předtím (Dumbrell, 2001, s. 43). Jak konstatuje Colin Gray, „anglo-americký »zvláštní vztah« v letech 1945 a 1946 jako příliš zvláštní nevypadal“ (Gray, 2001, s. 238).

Bezpečnostní motiv pro vývoj vlastní britské jaderné zbraně se tak může zdát jako zcela zřejmý. V době, kdy se Velká Británie vypořádávala s negativními politickými i ekonomickými následky druhé světové války, z níž sice vzešla jako jeden z vítězů, nicméně značně vyčerpaný a oslabený, jí měly poskytovat nejvýraznější prostředek odstrašující Sovětský svaz. Vlastnictví jaderných zbraní zvyšovalo její vyhlídky na odstrašování SSSR v případě nutnosti i nezávisle na Spojených státech. Ochota USA provádět rozšířené odstrašování SSSR sice nebyla Velkou Británií nějak silně zpochybňována, nicméně na přelomu 40.–50. let minulého století existující jaderná bipolarita vyvolávala u britských politických představitelů velké obavy. Velká Británie byla považována za první cíl případného sovětského úderu na evropském kontinentu. Pravděpodobnost naplnění uvedeného scénáře v případě vypuknutí horké války zvyšovalo také umístění amerických bombardérů ve Velké Británii v roce 1948 (Arnold, 2001, s. 35–36).

Britské úsilí o získání jaderných zbraní bylo ovšem poměrně výrazně ovlivněno i kroky a postoji USA. Šlo především o ukončení spolupráce na vývoji jaderných zbraní (Quinlan, 2006, s. 627). Vedle snahy zajistit si odstrašovací potenciál bylo jasným cílem obnovit jaderné partnerství a spolupráci se Spojenými státy. Přítomnost amerických bombardérů na britském území zvyšovala obavy britských představitelů z unáhleného, nekonzultovaného vstupu USA do války se Sovětským svazem, který měl kapacitu ohrozit pouze cíle nacházející se na území amerických spojenců, tedy nikoli samotné Spojené státy. Navíc existovaly obavy z toho, že americké velení bude preferovat nasazení svých jaderných zbraní zcela podle vlastních preferencí, nepřihlížejících rovněž k britským zájmům (Arnold, 2001, s. 36; Wheeler, 1986, s. 79). Proto bylo zapotřebí mít schopnost vlastními prostředky ohrozit sovětské vojenské síly. Velmi zajímavým faktem je, že Velká Británie spoléhala na to, že v případném konfliktu bude postupovat koordinovaně se Spojenými státy, aniž by měla přístup k jejich bojovým plánům. Dalším důležitým motivem byl předpoklad, že Velká Británie disponující jaderným odstrašovacím potenciálem bude schopna ovlivňovat a umírňovat jednání Spojených států a rovněž se spolupodílet na plánování ofenzivy v případě vypuknutí války (Arnold, 2001, s. 36–37; Croft, 1994, s. 230; Stocker, 2007, s. 15–16).

Uvedené bezpečnostní motivy ovšem také naznačují, že nebyly jedinými a nemusely být ani hlavními pro rozhodnutí o vývoji britské jaderné zbraně. Dokazuje to zmíněná snaha držet alespoň v této oblasti (a nejen z vojenského hlediska) krok se Spojenými státy a se Sovětským svazem. Překročení jaderného prahu tak mělo být vnímáno rovněž jako zásadní krok výrazně posilující oslabenou pozici Velké Británie v mezinárodním systému a jaderné zbraně jako prostředek garantující její velmocenský status. Právě snaha o posílení cti a prestiže je některými autory považována za hlavní motiv Velké Británie pro získání jaderných zbraní⁵ (Gray, 2001, s. 231). Vícevrstevnost britských motivů pro získání jaderného statutu výstižně dokládá jejich charakteristika britskou historičkou Margaretou Gowingovou, podle níž se rozhodnutí zakládalo „na pocitu, že Velká Británie musí vlastnit tak rozhodující zbraň za účelem odstrašení jadernými zbraněmi vyzbrojeného nepřítele, na pocitu, že Velká Británie jako velmoc musí získat všechny významnější nové zbraně, na pocitu, že atomové zbraně jsou manifestací vědecké a technologické převahy, na niž musí záviset britská síla, tak nedostatečná, je-li poměřována pouhým počtem obyvatel“ (Margaret Gowing: *Independence and Deterrence: Britain and Atomic Energy, 1945–1952. Vol. 1, Policy Making. London: Macmillan, 1964. Citováno dle Freedman, 2003, s. 74*).

Předpoklad opětovného zainteresování a obnovení spolupráce se Spojenými státy v oblasti jaderných zbraní se naplnil, i když nikoli tak rychle, jak britská strana zpočátku předpokládala. První britský jaderný test Hurricane, provedený dne 3. 10. 1952, sice vyvolal jistý, avšak krátkodobý zájem USA, jenž následně opět upadl po dosažení průlomu ve vývoji vlastní termonukleární zbraně. Její první úspěšná zkouška proběhla krátce po testu Hurricane⁶ (Arnold, 2001, s. 37). První jaderné zbraně, konkrétně volně padající bomby nesoucí název Blue Danube, získala RAF v listopadu 1953, menší a lehčí typ Red Beard byl do výzbroje zařazen v roce 1958, podobně jako bomby Violet Club. Ty byly později nahrazeny bombami Yellow Sun Mk I a Yellow Sun Mk II (Cirincione – Wolfsthal – Rajkumar, 2005, s. 199). V červenci 1954 britská vláda rozhodla o zahájení vývoje termonukleární zbraně. Ve stejném roce byl rovněž schválen program vývoje balistické střely středního doletu Blue Streak.⁷ První zkouška vodíkové nálože proběhla v roce 1957 v rámci série testů Grapple (blíže viz Arnold, 2001, s. 95–150). Prvními termonukleárními zbraněmi v britském arzenálu byly od roku 1961 již výše zmíněné bomby Yellow Sun Mk II s destrukčním potenciálem přesahujícím 1 Mt TNT. Termonukleární hlavice nesly těžké střely s plochou dráhou letu (SLCMs) Blue Steel.⁸

Sázka na atomové a především termonukleární zbraně jako na prostředek napomáhající ke zvýšení prestiže se potvrdila. Právě po testování britských vodíkových náloží došlo k zásadnímu zlomu v postupně se obnovující anglo-americké kooperaci. Tu v roce 1954 umožnil americký Kongres schválením nového zákona o atomové energii, povolujícího omezené vzájemné výměny informací. Spolupráce, dále zesílená dojednáním dohody o umístění 60 amerických střel středního doletu Thor ve Velké Británii v letech 1957–1958, nabyla zcela nové dimenze v roce 1958 zrušením McMahonova zákona a podpisem *Dohody o spolupráci při užití jaderné energie pro společné obranné účely*,⁹ čímž se Velké Británii v rámci jaderné spolupráce s USA dostalo zcela výlučného postavení. Dohoda jí například umožňuje čerpat informace o designu amerických nukleárních hlavice, což je pro zemi, která stále umísťuje své hlavice na americké nosiče, velmi důležité (Stocker, 2007, s. 17). Revitalizaci spolupráce ale končí nezávislý britský *deterent* a – jak uvádí John Dumbrell – z Velké Británie se stává „privilegovaný, ale závislý jaderný partner“ (Dumbrell, 2001, s. 126).

Obnovením spolupráce Velká Británie nezískala pouze přístup k cenným datům a poznatkům, týkajícím se jaderných zbraní, či na americká testovací zařízení v Nevadě. Obavy ze zranitelnosti vlastních strategických nosičů, bombardérů Valiant B, a vědomí velmi omezených možností alokovat prostředky na paralelní vývoj vícero nosičů vedou k růstu závislosti na USA i v této oblasti. Po zrušení projektu vývoje ze vzduchu odpalované balistické střely Skybolt (*ALBM-air launched ballistic missile*) byla Velké Británii na základě dohody dosažené na konferenci v Nassau v prosinci 1962 poskytnuta možnost zakoupit od USA balistické střely odpalované z ponorek (SLBMs) Polaris¹⁰ (Stocker, 2007, s. 17–18; Dumbrell, 2001, s. 135; Porro, 1989, s. 141–142). Uvedený přesun akcentu ze vzdušné na námořní složku napomohl také ke snížení zranitelnosti britského odstrašovacího potenciálu.¹¹ Skutečnost, že se USA stavěly k představě nezávislého britského jaderného arzenálu dost vážně, byla patrna i v rámci dohody z Nassau, jež britské jaderné zbraně označovala za součást odstrašovacího potenciálu Severoatlantické aliance s výjimkou, kdy britská vláda rozhodne, že jsou ohroženy nejvyšší státní zájmy (Stocker, 2007, s. 18).

I když je britský jaderný arzenál v sedmdesátých letech 20. století do značné míry závislý na Spojených státech, Velká Británie prokazuje vynikající schopnost jejich technické modifikace, aby střely Polaris nadále dokázaly plnit úlohu britského strategického nosiče a páteře britského odstrašovacího potenciálu. Proto od roku 1982 zařazovala do operačního stavu upravenou verzi střel Polaris-Chevaline. Uvedený postup jednak výrazně prodloužil životnost britských strategických nosičů a rovněž bral v úvahu hlavní úkol těchto střel – významně ohrozit Moskvu, hlavní město Sovětského svazu, v době, kdy bylo chráněno protiraketovým systémem.¹²

Ještě v době vývoje střel Chevaline bylo rozhodnuto o jejich budoucí náhradě. Jako nejvhodnější se zdály americké střely Trident. Vzhledem k tomu, že Spojené státy v době projednávání celé transakce plánovaly zahájení vývoje a následné produkce nástupce stávající řady C4 (Trident I), typu D5, Velká Británie se rozhodla pořídit nejnovější střely typu D5 (Trident II). První ponorka Trident, nesoucí stejnojmenné SLBMs, byla nicméně uvedena do operačního stavu až po skončení studené války, tedy v roce 1994 (blíže viz *Dumbrell, 2001, s. 144–146; bližší údaje o nákladech spojených se substitucí systémů Polaris a s akvizicí nosičů Trident II viz Hartley, 2006*). Skutečnost, že program Trident přežil zánik bipolarity, měla opět několik důvodů. Podle Andrewa Dormana šlo především o to, že odstrašovací potenciál uvedených systémů byl pro Konzervativní stranu (*Conservative Party*) „posvátnou krávou“ a jaderný potenciál byl vnímán jako jeden z hlavních zdrojů nároku Velké Británie na stálé křeslo v Radě bezpečnosti OSN. V neposlední řadě se vláda zdráhala systémy Trident označit za nepotřebné v době, kdy se blížilo jejich postupné zařazování do výzbroje (*Dorman, 2001, s. 192*).

BRITSKÉ JADERNÉ SÍLY VE DRUHÉM JADERNÉM VĚKU

Britský jaderný arzenál po skončení studené války prošel dramatickou kvantitativní i kvalitativní proměnou. Podobně jako u většiny dalších oficiálních členů jaderného klubu se jednalo o zahájení procesu intenzivní denuklearizace jak v rámci strategických dokumentů, tak i samotného jaderného arzenálu. Uvedená opatření lze považovat za odraz obecně sdíleného názoru, že potřeby ozbrojených sil budou po skončení bipolární éry zcela odlišné. Nejprve došlo k vyřazení námořních jaderných zbraní, následně (v roce 1993) Velká Británie odstoupila z anglo-francouzského programu, zaměřeného na vývoj nové střely vzduch–země, plánované náhrady volně padajících jaderných bomb WE177 nesených letouny Tornado ve výzbroji RAF. Podobně byly staženy všechny taktické jaderné zbraně, o jejichž bojovém nasazení rozhodovala Velká Británie společně s USA (*Stocker, 2007, s. 24; Strategic Defence Review, 1998, s. 112*).

V dokumentu *Strategic Defence Review (SDR)*, vypracovaném britským Ministerstvem obrany v roce 1998, bylo konstatováno, že si Velká Británie nadále uchová nukleární odstrašovací potenciál, spočívající na redukovaném počtu jaderných hlavic, za účelem provádění věrohodného minimálního odstrašování při současném odhodlání pokračovat v procesu kontroly zbrojení (*Strategic Defence Review, 1998, s. 5*). Již tento dokument nicméně naznačuje nejzazší ambici nejen tehdejší britské labouristické vlády dosáhnout abolice jaderných zbraní (*Strategic Defence Review, 1998, s. 24*). V praxi šlo o skutečně razantní snížení počtu jaderných hlavic v operačním stavu i v jejich stupni pohotovosti (*Strategic Defence Review, 1998, s. 24*). V březnu 1998 navíc došlo v důsledku naplnění rozhodnutí ministra obrany Malcolma Rifkinda z roku 1993 o úplném stažení nukleárních bomb WE177 k nastolení stavu, kdy Velká Británie disponovala pouze a jen SLBMs Trident II s předpokládanou životností třiceti let.

Proměněné globální bezpečnostní prostředí se odrazilo i v počtech střel Trident II v operačním stavu a také v jejich roli. V souladu se *Strategic Defence Review* z roku 1998 vláda předpokládala, že pro provádění efektivního minimálního odstrašování bude stačit méně než 200 nukleárních hlavic v operačním stavu.¹³ Uvedené rozhodnutí, ovlivněné mimo jiné také jejich přesností a tím, že byly nezávisle zaměřitelné (MIRVed), představovalo ve srovnání s rozhodnutím předchozí vlády další snížení jejich počtu o 100 kusů a snížení jejich explozivní síly ve srovnání s obdobím konce studené války o 70 %. U nosičů byl za dostačující považován celkový počet 58 SLBMs Trident II.¹⁴

Vláda nadále pokládala za nutné pokračovat v provádění kontinuálních odstrašovacích námořních patrol, jejichž sekundárním účelem bylo předejít eskalaci napětí jejich zahájením v době krize. Markantním posunem odrážejícím snížení hrozeb bylo rozhodnutí o tom, že patrola bude vždy prováděna pouze jediným plavidlem (ponorkou Trident), nesooucím 48 hlavic. Tento počet ve srovnání s představou předchozí vlády, jež stanovila li-

mit 96 hlavic, znamenal další výraznou redukci¹⁵ (*Strategic Defence Review, 1998, s. 26, 113 a 117*).

Zajímavý posun se odehrál i v roli, kterou měly střely Trident plnit, když jim vedle strategického určení byla přidělena též role substrategická, kterou dříve plnily jiné nosiče, například letouny. Střely v souladu se *Strategic Defence Review* nejsou zaměřeny na konkrétní cíle.¹⁶ Rovněž došlo k proměně jejich pohotovostního stavu, kdy jsou oproti minulosti připraveny k odpálení nikoli v řádu minut, nýbrž několika dnů s tím, že je nutné udržet možnost urychleného návratu k předchozímu stavu, kdykoli to okolnosti budou vyžadovat (*Strategic Defence Review, 1998, s. 26*).

V závěru 20. století byl tedy britský arzenál adaptován na nové bezpečnostní prostředí, kdy se z něj stal „mírnější, přívětivější, blairovský jaderný deterrent“ (Gray, 2001, s. 235). Tím ale proměna britského jaderného arzenálu neustrnula a také na počátku 21. století ho čekaly výzvy navýsost zásadní.

Britská Labouristická strana (*Labour Party*) totiž v předvolební kampani roku 2005 jasně deklarovala svůj úmysl zachovat do budoucna nukleární status země. S tím se ale pojila otázka, jaké prostředky budou v budoucnu k tomuto účelu sloužit. Životnost čtyř nukleárních ponorek třídy Vanguard, zavedených do operačního stavu v devadesátých letech 20. století, byla totiž původně stanovena na 25 let. Pokud by měl být tento předpoklad skutečně naplněn, první z těchto plavidel, spuštěné v roce 1992, by dosloužilo již v roce 2017. Otázkám nejhodnějšího budoucího postupu byla věnována tzv. *Bílá kniha* (*The Future of the United Kingdom's Nuclear Deterrent*), předložená Parlamentu premiérem Tonym Blairm na začátku prosince 2006 (Cowell, 2006). I když vláda v uvedeném dokumentu předpokládala prodloužení jejich životnosti, reálný odhad se pohyboval pouze kolem délky pěti let, takže první jaderné ponorky by překročily práh životnosti v první polovině dvacátých let 21. století. Stávající jaderné hlavice by bez modernizace a renovace měly vyhovovat rovněž do dvacátých let (*The Future of the United Kingdom's Nuclear Deterrent, 2006, s. 9–11*). Klíčovými otázkami, na něž se *Bílá kniha* snažila hledat odpověď, tedy bylo v souvislosti se zachováním jaderného statutu země rozhodnout o tom, zda prodloužit životnost stávajících systémů a jakými prostředky je případně nahradit.

Hlavní motiv pro uchování jaderného arzenálu představovala jeho odstrašovací funkce, napomáhající k zabránění vypuknutí jaderného konfliktu i v dalších desetiletích tohoto století. Za největší riziko ospravedlňující zachování jaderného arzenálu je považováno zintenzivnění jaderné proliferace, možný nárůst počtu jaderných států a rovněž možné ohrožení Velké Británie nebo členů NATO nějakým jaderným státem v horizontu 20–50 let (*The Future of the United Kingdom's Nuclear Deterrent, 2006, s. 19*).¹⁷ Opětovně akceptovaným postojem bylo minimální odstrašování. V tomto ohledu byla oznámena další plánovaná redukce počtu britských jaderných hlavic v operačním stavu ze 200 na méně než 160 kusů. Úmyslně nebyly specifikovány podmínky, za jakých, jak a v jaké míře by mohly být jaderné zbraně použity s tím, že i tato mnohoznačnost posiluje odstrašování (*The Future of the United Kingdom's Nuclear Deterrent, 2006, s. 17–18*). Ve srovnání s dokumentem *Strategic Defence Review* z roku 1998, který v rámci doprovodných esejů, jež jsou jeho součástí, jasně potvrdil britské negativní záruky znamenající, že Velká Británie nepoužije jaderné zbraně proti nejaderným zemím dodržujícím své neproliferační závazky, pokud taková země nezaútočí za spolupráce s jaderným státem (*Strategic Defence Review, 1998, s. 125*), *Bílá kniha* nevyklučuje první užití jaderné zbraně (*The Future of the United Kingdom's Nuclear Deterrent, 2006, s. 18*). Uvedené konstatování není však v rozporu s dříve deklarovanými negativními zárukami. V otázce prvního užití jaderné zbraně je současná britská pozice totožná s postoji dalších členů oficiálního jaderného klubu – USA, Ruska a Francie.

Při zvažování charakteru budoucích jaderných zbraní ve výzbroji sehrávaly zásadní roli faktory nezranitelnosti a připravenosti, jež by případnému protivníkovi znemožnily úspěšné provedení preemptivního úderu a v případě jeho zahájení zajistily možnost odpálení

před dopadem nepřátelských hlavic. Podobně důležitým faktorem je dosah budoucích systémů, které budou muset v souvislosti s jejich odstrašovací rolí pokrýt řadu eventálních válečných scénářů a misí nejen strategických, ale i substrategických, a to v globálním měřítku. Dalším významným kritériem je zachování plné operační nezávislosti britského odstrašovacího potenciálu, kterou je samozřejmě třeba posuzovat nezávisle na britsko-americké spolupráci při pořízování nosičů či dalších potřebných součástí na základě spolupráce s USA (*The Future of the United Kingdom's Nuclear Deterrent*, 2006, s. 22–23).

Zcela zásadní otázku představovaly možné druhy budoucích jaderných zbraní, zejména pokud jde o druh nosiče a o způsob jeho umístění. Dokument pracoval se čtyřmi variantami: letouny vybavené střelami s plochou dráhou letu; balistické střely¹⁸ umístěné v podzemních silech; povrchová plavidla a ponorky nesoucí balistické střely. Jako první byla z rozvažování vyloučena varianta nového velkého letounu. Zejména vzhledem k ohromné zranitelnosti v případě preemptivního úderu, k vysokým nákladům na jeho vývoj, ale i na vývoj tankovacích letounů a podobně i případných střel s plochou dráhou letu (*The Future of the United Kingdom's Nuclear Deterrent*, 2006, s. 24). Je evidentní, že by střely s plochou dráhou letu byly v situaci jediného jaderného nosiče ve výzbroji, navíc umístěného na letounech, zcela nevhodným prostředkem. Pomineme-li již zmíněnou zranitelnost letounů v případě překvapivého úderu, je nutné se rovněž zmínit o nízké, většinou podzvukové rychlosti střel s plochou dráhou letu, z ní plynoucí dlouhé době doručení jediné jaderné hlavice¹⁹ na cíl, zranitelnosti a použitelnosti spíše jen v případě odvetného úderu vedeného vůči nevojenským cílům. Schopnost těchto střel ohrozit například případné mobilní systémy protivníka by byla totiž při existenci jeho efektivní protivzdušné obrany minimální.

V souvislosti s alternativou vývoje a rozmístění balistických střel v podzemních silech byla sice uznána jejich odstrašovací schopnost, nicméně pouze vůči státům s omezeným jaderným potenciálem. Povrchová plavidla byla vyhodnocena jako méně schopná, zranitelnější a nikoli levnější než ponorky (*The Future of the United Kingdom's Nuclear Deterrent*, 2006, s. 24–25). Proti volbě v silech umístěných střel hovoří i další faktory, zejména nižší odstrašovací potenciál v případě britských aktivit na velmi vzdálených územích či vznik těžkostí a problémů, spojených s jejich případnou dislokací, na domácí scéně (*Quinlan*, 2006, s. 634).

Proto bylo za nejvhodnější řešení označeno nahrazení stávajících ponorek třídy Vanguard jadernými ponorkami nové třídy s tím, že by smlouva na detailnější návrhy těchto plavidel mohla být uzavřena mezi lety 2012–2014.²⁰ Pokud jde o střely Trident II, prodlouží se jejich životnost, díky čemuž by měly zůstat v operačním stavu až do počátku čtyřicátých let 21. století. USA navíc Velkou Británii ujistily o tom, že v případě vývoje a výroby nové SLBM, nástupkyně systému Trident II, bude mít možnost na programu participovat a případný nový nosič bude rovněž kompatibilní s britskými odpalovacími zařízeními (*The Future of the United Kingdom's Nuclear Deterrent*, 2006, s. 25–26).

Uveřejnění *Bílé knihy* vyvolalo bouřlivou diskuzi, a to celospolečenskou, nikoli jen v rámci Parlamentu. Otázka uchování jaderného statutu země polarizovala nejen britskou společnost, ale značně rozštěpila především samotnou vládní Labouristickou stranu. Na rozdíl od Konzervativní strany, která se k zachování jaderného statutu Velké Británie hlásí kontinuálně, část členů (a nikoli nevýrazná) Labouristické strany tradičně podporovala jaderné odzbrojení. Jak poznamenává Jeremy Stocker, tato abolicionistická pozice navíc zcela unilaterálního charakteru měla zvláště silný tón v dobách, kdy se labouristé nacházeli v opozici (*Stocker*, 2007, s. 37). Podpora unilaterálního jaderného odzbrojení bez ohledu na jednání dalších jaderných mocností byla přítomna v labouristických programech od počátku šedesátých let 20. století. V roce 1960 strana tento krok odhlasovala na své konferenci, což v členských řadách vyvolalo značné názorové štěpení. Následně se o rok později jejímu předsedovi Hughu Gaitskellovi, který jí byl sám značně pobouřen, podařilo tuto rezoluci anulovat (*Dumbrell*, 2001, s. 62–63). Podobné antinukleární posto-

je lze vypožorovat u řady představitelů Labouristické strany i v 70. a 80. letech minulého století, kdy například v roce 1987 její prohlášení deklarovalo, že nastal čas ukončit „jadernou přetvářku“ (*Dumbrell, 2001, s. 145*). Zlom nastal po nástupu prvního Blairova kabinetu v roce 1997, kdy byla zmíněná unilaterální pozice opuštěna. Přestože je Labouristická strana i nadále stoupenkyní úplného a verifikovatelného jaderného odzbrojení, což bylo zcela pregnančně deklarováno například ministryní Margaretou Beckettovou na konferenci o nešíření jaderných zbraní, pořádané ve Washingtonu v červnu 2007 *Carnegie Endowment for International Peace (Beckett, 2007)*, současně se realisticky staví k možnostem dosažení takového cíle, který považuje za velmi dlouhodobý. Proto je pozice britské labouristické vlády taková, že preferuje pozici minimální *deterrence*, dále snižuje počty jaderných hlavic ve výzbroji na hranici adekvátní stávajícím bezpečnostním hrozbám a národním zájmům země. Současně nicméně deklaruje odhodlání při nastolení vhodných politických podmínek přistoupit k úplnému jadernému odzbrojení (*Beckett, 2007*).

Dlouhodobé rozštěpení strany v otázce budoucnosti nukleárního *deterentu* se přesto znovu a s velkou intenzitou projevilo v klíčovém momentu hlasování o schválení zahájení prvních kroků, jež by mohly vést k vývoji nových jaderných ponorek, které by nahradily stávající plavidla třídy Vanguard. Při uvedeném hlasování v březnu 2007 se proti tomuto záměru postavilo 87 labouristických poslanců, a tak návrh prošel pouze díky podpoře konzervativců (*Cowell, 2007; Wintour, 2007*). Právě ministryně Beckettová v souvislosti s touto polarizací varovala před tím, aby se neopakovalo rozštěpení strany z osmdesátých let minulého století (*Wintour, 2007*).

Tábor odpůrců plánu modernizace stávajících plavidel i vývoje a produkce jejich budoucí náhrady nebyl jednolitý. Obsahoval samozřejmě odpůrce jaderných zbraní a zastánce názoru, že jaderný arzenál není pro Velkou Británii v postbipolárním světě zapotřebí. Další skupina odpůrců své postoje zakládala především na tvrzení, že se jedná o krok učiněný o tři roky dříve, než bylo třeba, a to proto, aby ho mohl učinit ještě Tony Blair před plánovaným odchodem z úřadu premiéra (*Wintour, 2007*). Jak už bylo uvedeno výše, jaderná tematika dlouhodobě nepolarizuje pouze britské politické kruhy, ale také veřejnost. Samozřejmě i její nálady se odrážejí v postojích Labouristické strany.

VÝVOJ VEŘEJNÉHO MÍNĚNÍ VE VELKÉ BRITÁNII

Současná britská společnost oproti minulosti nevěnuje významnější pozornost jadernému odzbrojení. Dokládají to výzkumy veřejného mínění prováděné institucí Ipsos MORI (*Market and Opinion Research International*). Data ukazují značný pokles respondentů, označujících odzbrojení nebo jaderné zbraně za nejdůležitější otázku, kterému Velká Británie čelí. Jde totiž o propad z maxima 41 % dosaženého v lednu 1984 na pouhé 1–2 %, která převládala v devadesátých letech 20. století. V novém století tento údaj osciloval mezi 1–11 % (únor 2003), v roce 2008 se s výjimkou března (2 %) pohyboval stále na jednom procentním bodu (*The most important issues facing Britain today, 1974–2008, S. 1.*).

V souvislosti s jaderným arzenálem výzkumy rovněž poukazují na pokles podpory veřejnosti případného užití nukleárních sil v rámci válečného konfliktu, v němž by byla Velká Británie zapojena. Zatímco v roce 1955 případné nasazení jaderné zbraně proti nepříteli, jenž by sám proti Velké Británii takovou zbraní zaútočil, schvalovaly dvě třetiny britské veřejnosti (76 %), o padesát let později (v roce 2005) s obdobným postupem vyjádřilo souhlas 55 % dotázaných. Nicméně nejde o pokles nikterak signifikantní, zvláště vezmeme-li v úvahu nepoměr mezi tehdy panující bezpečnostní hrozbou, představovanou Sovětským svazem, a současností, kdy je pravděpodobnost vypuknutí jaderného konfliktu nejen britskou veřejností považována za poměrně nízkou. Pouhých 11 % respondentů se kladně vyslovilo pro preemptivní jaderný úder proti zemi, disponující nukleárními zbraněmi, která je ale nepoužila (77 % proti). Případné nasazení těchto prostředků proti nejadernému státu schvalovalo 5 % dotázaných, zatímco 87 % jich bylo proti.

K nahrazení stávajících jaderných ponorek po završení jejich životnosti se klonilo 44 % dotázaných, zatímco negativní stanovisko sdílelo 46 % a 10 % nevědělo. Při odlišné formulaci, kdy předpokládáné náklady na tuto výměnu (25 miliard britských liber) byly navíc vyjádřeny v ekvivalentu jednoho tisíce nových škol, procentuální podíl příznivců tohoto procesu dále poklesl na 33 % a odpůrců vzrostl na 54 % (bez názoru 13 %), (*Attitudes To Nuclear Weapons, 2005*).²¹

VELKÁ BRITÁNIE A JADERNÉ ODZBROJENÍ

Jak už bylo uvedeno výše, Velká Británie náleží k neaktivnějším členům oficiálního jaderného klubu v oblasti kontroly zbrojení a odzbrojování, který disponuje nejnižším počtem nukleárních hlavic. V tomto ohledu ji někteří autoři vyzdvihují jako užitečný příklad k následování pro další jaderné mocnosti (*Arbatov – Dvorkin, 2006, s. 73*).

Strategic Defence Review z roku 1998 v této souvislosti akcentuje význam *Smlouvy o nešíření jaderných zbraní* (NPT) a *Smlouvy o úplném zákazu jaderných testů* (CTBT), kterou ratifikovala. Postoje v oblasti jaderných zbraní, jejich nosičů, štěpného materiálu, otevřenost (*Strategic Defence Review, 1998, s. 27*) a (například ve srovnání s Ruskem) snadný přístup k informacím potvrzují velmi otevřený přístup k této ožehavé problematice. Doložit to může například také diskuze, kterou vyvolal úmysl vlády i nadále udržet jaderný status země.

Jelikož CTBT stále nevstoupila v platnost, Velká Británie ve snaze dosáhnout změny tohoto stavu rovněž prosazuje vypracování smlouvy zamezující další produkci štěpného materiálu použitelného pro výrobu nukleárních hlavic (*blíže viz Fissile Material Cut-Off Treaty, S. I.*). Právě v souvislosti s těmito iniciativami, které dosud nebyly příliš úspěšné, *Strategic Defence Review* akcentuje zásadní prvek, který v rámci kontrolních režimů, mají-li být efektivní a věrohodné, nesmí chybět – efektivní verifikaci (*Strategic Defence Review, 1998, s. 28 a 124*).

Ministryně Margaret Beckettová v souvislosti s těmito aktivitami a s ambiciózním nejzazším cílem vyslovila přání, aby „*Spojené království bylo v čele uvažování i praktické práce*“ jakousi „*odzbrojovací laboratoří*“. I když nejsme přesvědčeni o tom, že by podobné experimenty byly vždy bezpečné, shodujeme se na tom, že, má-li být nějaká jaderná země označena takovým termínem, je to právě Velká Británie.

FRANCIE A JADERNÉ ZBRANĚ V PRVNÍM JADERNÉM VĚKU

Období IV. republiky

Zejména v souvislosti s de Gaullovou politikou národní velikosti (*grandeur*) a s rolí, kterou gaullisté při její realizaci přisuzovali nezávislým francouzským jaderným silám, je Francie některými odborníky považována za případ země, u níž byla hlavním motivem pro získání jaderných zbraní snaha zvýšit svou prestiž a mezinárodní postavení, jakož i snaha posílit sebevědomí Francouzů, otřesené minulými porážkami a ztrátou zámořského koloniálního impéria. V tomto duchu pak například Scott Sagan v rámci svých teoretických modelů proliferace v případě Francie zpochybňuje důležitost bezpečnostních motivů a považuje ji naopak za příklad významu nukleárního symbolismu (*Sagan, 1996, s. 76–80*). I kdyby to v případě V. republiky skutečně platilo, lze stejné vysvětlení úspěšně aplikovat i na IV. republiku? Přitom právě ve IV. republice došlo k uskutečnění série postupných kroků, jež Francii poskytly kapacity k tomu, aby se stala jadernou velmocí, a které byly těsně před koncem IV. republiky završeny rozhodnutím premiéra Félix Gaillarda (11. 4. 1958) zahájit finální přípravy k uskutečnění první série jaderných testů v roce 1960.

Zkoumání důvodů, které vedly ve IV. republice k položení základů vojenského jaderného programu, je však komplikováno způsobem, jakým jsou v tomto období přijímána a realizována rozhodnutí v oblasti jaderné politiky. Rozhodující roli při změně směřování francouzské jaderné politiky v padesátých letech minulého století sehrála skupina techno-

kratů (R. Lescop, P. Guillaumat, P. Couture a další), vojáků (například Ch. Ailleret, A. Buchalet či G. Lavaud) a politiků (především M. Bourguès-Maunoury, F. Gaillard, J. Chaban-Delmas, P. M. Koenig, R. Pleven a G. Palewski), zatímco postoj jednotlivých vlád a Parlamentu byl spíše poznamenán nerozhodností a nejednoznačností.²² Navzdory tomu však vlády a Parlament sehrály v kritickém období padesátých let důležitou úlohu přinejmenším v tom smyslu, že jednoznačně odmítly všechny iniciativy, jejichž cílem bylo znemožnit Francii případné získání jaderných zbraní a zachovat dosavadní, výhradně civilní směřování jaderné politiky.

Ačkoli před druhou světovou válkou měla Francie velmi vyspělý jaderný výzkumný program a podle některých odhadů jí k dokončení výzkumu, jenž by jí umožnil uvažovat o produkci atomové bomby, zbýval přibližně rok (*Mendl, 1970, s. 123*), poválečná obnova jaderného programu byla z řady důvodů velmi obtížným úkolem a ten až do přijetí prvního pětiletého plánu zůstal na úrovni výzkumného programu.²³

Institucí, která ve IV. republice jaderný výzkum oficiálně řídila, byl v roce 1945 zřízený Úřad pro jadernou energii. Ačkoli jedním z důvodů jeho vzniku bylo umožnit Francii případné využití jaderné energie i k vojenským účelům (*Duval – Mongin, 1993, s. 14–15*), pod vedením Frédérica Joliot-Curieho se v prvních letech soustředil výlučně na civilní jaderný výzkum. Prvním bodem obratu v dalším směřování jaderné politiky se stává až rok 1952 (*Duval – Mongin, 1993, s. 23–25*), kdy francouzský Parlament schválil první pětiletý plán, jehož autorem byl Félix Gaillard, státní sekretář v Plevenově a později Pinayově vládě odpovědný za oblast jaderné politiky.²⁴ Ačkoli se v tomto plánu nikde nehovořilo o možném vojenském využití jaderného programu, pro položení základů budoucího vojenského programu byl důležitý hned ve dvou směrech. V první řadě se Francie díky vybudování dvou reaktorů a továrny na výrobu plutonia v Marcoule měla zbavit závislosti na dovozu štěpného materiálu ze zahraničí, neméně důležité pak bylo, že jako štěpný materiál zvolila snadněji produkovatelné plutonium (místo obohaceného uranu U235). Zajistila si tím, že již na konci padesátých let bude disponovat množstvím štěpného materiálu dostačujícím pro jeho případné vojenské využití²⁵ (*Ruehl, 1976, s. 243*). Obavy z možného využití produkovaného plutonia k vojenským účelům vyjádřili při projednávání pětiletého plánu v Národním shromáždění komunističtí poslanci, avšak jejich snaha donutit vládu dodatkem garantovat, že nikdy nepřipustí využití vyprodukovaného štěpného materiálu k výrobě jaderných zbraní, byla v hlasování odmítnuta.²⁶

Především v důsledku vývoje mezinárodních vztahů dochází od roku 1954 k postupnému položení základů vojenského jaderného programu. Už v březnu 1954 se tehdejší ministr obrany René Pleven vyslovil na jednání v Parlamentu ve prospěch toho, aby Francie začala uvažovat o získání jaderných zbraní. Jen o několik měsíců později, v prosinci 1954, se o možném získání jaderných zbraní začalo konečně jednat na úrovni vlády. Výsledkem konzultací vedených premiérem Pierrem Mendèsem-Francem s řadou dalších vysokých vládních představitelů a expertů bylo zřídit v rámci Úřadu pro jadernou energii tajné oddělení, zabývající se vojenským využitím jaderné energie a financované z rozpočtu Ministerstva obrany. Jeho úkolem bylo studovat plány a zabývat se přípravami na vývoj atomové bomby a prototypu ponorky s jaderným pohonem (*Doise – Vaïsse, 1992, s. 598; Tertrais, 2004 a, s. 54*).

Pro francouzskou situaci je příznačné, že další význačné kroky ve prospěch vojenského jaderného programu uskutečnila v roce 1955 vláda, jejíž premiér Edgar Faure patřil ke stoupencům jaderného odzbrojení a k myšlenkám francouzských jaderných zbraní se stavěl spíše negativně. Především ale díky působení Gastona Palewského (ministra odpovědného za jadernou politiku) a ministra obrany Pierra Koeniga bylo významným způsobem navýšeno financování prvního pětiletého plánu (dodatečné zdroje byly určeny na produkci materiálu k výrobě atomové bomby a na výrobu jaderného pohonu).²⁷

V průběhu let 1956–1957 je pod vlivem suezské krize a dalších mezinárodních událostí podniknuta řada praktických kroků a rozhodnutí, které mají zajistit, že se Francie stane

jadernou velmocí, aniž by ale zatím bylo rozhodnuto o výrobě jaderné bomby a o uskutečnění prvního jaderného testu. Na základě rozhodnutí vlády premiéra Guyho Molleta je zahájeno budování infrastruktury potřebné pro výrobu jaderné bomby i továrny na produkci obohaceného uranu U235 v Pierrelatte, která má Francii zajistit štěpný materiál nutný k výrobě termonukleárních zbraní. Je také nařízeno vypracování studií, zkoumajících možnost vývoje strategického bombardéru a balistických střel, a početní stavy oddělení Úřadu pro jadernou energii, zabývajících se vojenským využitím jaderné energie, jsou navýšeny až na 1800 zaměstnanců (*Doise – Vaïsse, 1992, s. 600; Tertrais, 2004 a, s. 55*). V roce 1957 je rovněž vybráno místo pro uskutečnění prvních jaderných testů a o rok později byl jaderný program IV. republiky završen již zmíněným rozhodnutím Gaillardovy vlády.

Je zřejmé, že akcelerátorem jaderného programu IV. republiky byl především vývoj mezinárodní situace a bezpečnostních hrozeb v obdobích padesátých let a jejich dopad na francouzské zájmy. O jaderných zbraních se poprvé začíná jednat na vládní úrovni v roce 1954 poté, kdy ve stejném roce Francie utrpěla definitivní porážku v Indočíně a znovuvyzbrojení Německa se stalo nevyhnutelným. K dalšímu urychlení programu v letech 1956–1957 zase dochází ve stínu suezské krize a potlačení maďarského povstání v roce 1956. Z pohledu francouzských představitelů přitom tyto události vrhly vážné pochybnosti o tom, zda garantem francouzské bezpečnosti skutečně mohou být USA a americký jaderný *deterent*. V roce 1954 Spojené státy nepomohly francouzským silám obleženým v pevnosti Dien Bien Phu a o dva roky později nejenže Francii a její spojence během suezské krize nepodpořily, ale navíc je donutily vojenskou operaci zastavit. V těchto situacích se ukázalo, že USA a Francie nemusejí mít vždy stejné zájmy, a z toho vyplynula i otázka, za jakých okolností se bude moci Francie spoléhat na americkou pomoc v budoucnosti (*Mongin, 1997, s. 441; Goldstein, 2000, s. 191*). Zdánlivé pokroky SSSR ve vývoji raketových nosičů demonstrováné vypuštěním Sputniku a testem první ICBM jen dále zvyšovaly francouzské obavy, do jaké míry lze vzhledem k rostoucí zranitelnosti území USA považovat americkou jadernou ochranu za samozřejmou (*Tertrais, 2004 a, s. 57*). Zejména suezská krize pak Francii přinesla poučení, že Sovětský svaz a Spojené státy nebudou za určitých okolností váhat omezit svobodu jednání menších velmocí (*Tertrais, 2004 a, s. 58*).

Za této situace se mnohým francouzským představitelům zdály jaderné zbraně jako vhodný prostředek jak Francii zajistit bezpečnost a svobodu jednání. Příkladnějším část z nich přitom také věřila,²⁸ že je důležité získat jaderné zbraně nejen jako prostředek ochrany před SSSR a jeho spojenci, ale i jako garanci francouzské bezpečnosti v případě oživení německého militarismu, jehož se v souvislosti se znovuvyzbrojením Německa obávali²⁹ (*Mendl, 1970, s. 31–34*).

Ačkoli bezpečnostní motivy hrály při vytváření vojenského jaderného programu v období IV. republiky hlavní roli, mnozí také doufali, že případné získání jaderných zbraní zvýší prestiž Francie ve světě a obnoví její postavení velmocí.³⁰ Zdá se, že například kladný postoj premiéra P. Mendèse-Franceho v roce 1954 k vojenskému jadernému programu do značné míry reflektoval jeho přesvědčení, že vlastnictví jaderných zbraní představuje zásadní atribut velmocenského statutu. Jak se Mendès-France při vládním jednání o jaderných zbraních v prosinci 1954 vyjádřil, jen jaderné velmoci mohou hrát významnou roli v mezinárodních jednáních a pouze jaderné zbraně mohou Francii zajistit lepší postavení ve vztahu k Německu (*Mongin, 1997, s. 333*).

V neposlední řadě se zdá, že vývoj jaderného programu IV. republiky poměrně výrazně ovlivnila neochota USA pomoci Francii při získání jaderných zbraní. Francie se velmi kriticky stavěla k McMahonovu zákonu z roku 1946, nicméně řada francouzských představitelů i vzhledem k případu Velké Británie věřila, že pokud se zemi podaří vybudovat vyspělý vojenský jaderný program, USA svůj postoj přehodnotí a poskytnou Francii pomoc při vybudování jejích jaderných sil (*Goldstein, 2000, s. 191–194*).³¹

Období V. republiky

V době opětovného návratu Charlese de Gaulla k moci Francii ještě zbývalo formálně přijmout dvě nejdůležitější rozhodnutí v oblasti dalšího směřování jaderné politiky (*Tertrais, 2004 a, s. 55–56*):

- 1) rozhodnutí testovat, vybudovat a udržovat jaderný *deterent* v operačním stavu, bez něhož by Francie zůstala, podobně jako tomu bylo v případě Indie v letech 1974–1998, jen potenciální jadernou velmocí;
- 2) rozhodnutí disponovat plně nezávislým *deterentem*, a to nejen z hlediska případného použití jaderných zbraní, ale i z hlediska produkce jaderných zbraní, plánování a operací.

Charles de Gaulle ihned po návratu k moci potvrdil dřívější rozhodnutí Gaillardovy vlády a první francouzský jaderný test nakonec proběhl dne 13. 2. 1960. Ve stejném roce je přijat první z tzv. programovacích zákonů, jenž dává absolutní rozpočtovou prioritu budování francouzských jaderných sil (*Doise – Väisse, 1992, s. 614*).³² V následujících letech jsou přijata všechna další klíčová rozhodnutí, týkající se jaderných zbraní, především pak rozhodnutí o vývoji termonukleárních jaderných zbraní (první test se uskutečnil v roce 1967) a o vybudování strategické triády. Za de Gaullova působení ve funkci prezidenta je však v operačním stavu jen letecká složka strategické triády, tvořená nakonec 36 bombardéry Mirage IVA. První z šesti jaderných ponorek třídy Redoutable vstoupila do výzbroje až za de Gaullova nástupce Georgese Pompidoua v roce 1971 a ve stejném roce jsou do operačního stavu uvedeny první z 18 francouzských IRBMs. S postupnou realizací de Gaullovych zbrojních programů jeho nástupci se Francie stává třetí nejsilnější jadernou velmocí.

Počínaje odmítnutím de Gaullova plánu (1958) na vytvoření triumvirátu, složeného z USA, z Velké Británie a z Francie, jehož posláním mělo být přijímat politická rozhodnutí v otázkách mezinárodní bezpečnosti a v případě potřeby uplatňovat strategická rozhodnutí, a to zejména v otázkách, týkajících se použití jaderných zbraní (*Väisse, 1998, s. 117–123*), dochází ruku v ruce s budováním francouzských jaderných sil k postupnému rozvolňování vazeb mezi Francií a NATO. Už v roce 1959 Francie vyňala svou flotilu ve Středozemním moři z integrovaného velení NATO a ve stejném roce s definitivní platností odmítla rozmístění amerických jaderných zbraní na svém území. Ze strany Francie v následujících letech dochází k odmítnutí přijetí strategie pružné odvety jako nové strategie NATO a de Gaulle se jednoznačně postavil i proti Kennedyho plánu na vybudování multilaterálních jaderných sil. Proces postupného rozvolnění vazeb mezi Francií a NATO pak v roce 1967 vyvrcholil jejím vystoupením z integrovaného vojenského velení aliance.

Období šedesátých let je rovněž érou postupného vývoje francouzské jaderné doktríny, jenž byl završen přijetím první *Bílé knihy* v roce 1972.³³ Ta potvrdila klíčovou roli francouzských jaderných sil v rámci francouzské bezpečnostní politiky. Jako základní prvky francouzské doktríny definovala soběstačnost (nezávislost na jakýchkoli jiných státech), odstrašení případného protivníka a obranu vitálních zájmů. Doktrína reflektovala koncept minimálního odstrašování. Předpokládala, že již samotné vlastnictví jaderných zbraní bude působit odstrašovacím způsobem, tedy že jaderné zbraně budou vyrovnávat poměr sil mezi rivaly, a proto bude možné i slabším jaderným potenciálem odstrašit silnějšího protivníka.³⁴ Současně ale počítala s tím, že v případě vypuknutí války, musejí být jaderné zbraně připraveny k okamžitému použití. Rozhodující roli ve francouzském strategickém myšlení hrála nejistota. Francouzské jaderné zbraně měly být namířeny do všech azimutů, Francie odmítla přesně vymezit, co všechno považuje za své vitální zájmy a specifikovat, zda cílem jejího jaderného útoku budou protivníkova města nebo vojenské síly.³⁵ Absolutní kontrolu nad jadernými zbraněmi má ve svých rukou již od dob de Gaulla francouzský prezident („jaderný monarcha“) a pouze on rozhoduje o tom, zda došlo k ohrožení vitálních zájmů vyžadujícímu použití jaderných zbraní.

Vzhledem k počáteční slabosti francouzských jaderných sil (zejména ve srovnání s jaderným arzenálem USA a SSSR) je de Gaullovo úsilí o jejich budování často primárně vy-

světlováno prestižními důvody. Není pochyb o tom, že zvýšení prestiže a přesvědčení, že jaderné zbraně obnoví francouzský statut velmoci a učiní z ní především v Evropě nepostradatelného hráče velmocenské politiky, patřily k hlavním motivům de Gaullovy politiky vytvoření nezávislého jaderného *deterentu* (Goldstein, 2000, s. 194; Tertrais, 2004 a, s. 61). Z pohledu de Gaulla měly být francouzské jaderné zbraně významným politickým nástrojem v rámci evropské politiky Francie (Eichler, 1990, s. 19; Tertrais, 2004 a, s. 61), jejímž cílem byla zásadní rekonstrukce evropského politického a bezpečnostního prostoru (Giauque, 2002).

Neméně významnou roli však v úvahách de Gaulla hrály, podobně jako tomu bylo ve IV. republice, bezpečnostní motivy.³⁶ Vzhledem k historii francouzsko-amerických vztahů a také ke svým vlastním válečným zkušenostem měl de Gaulle značné pochybnosti o věrohodnosti amerických jaderných garancí. Považoval za přirozené, že každá země hájí své národní zájmy, a v této souvislosti upozorňoval na to, že nejinak tomu je i v případě USA. Protože jaderné zbraně podle jeho názoru zcela změnily povahu aliancí (nelze očekávat pomoc ze strany jiného státu, pokud by tím měla být ohrožena jeho existence), s pomocí ze strany spojenců a především USA se nedalo počítat (Lacouture, 1986, s. 352–353; Tertrais, 2004 a, s. 58). Jak v této souvislosti konstatoval: „*Nikdo na světě a tím spíše nikdo v USA, nemůže říci, zda, kde, jakým způsobem a v jaké míře budou americké jaderné zbraně použity k ochraně Evropy*“ (Gaulle, 1970, s. 73). V jednom z rozhovorů s Dwigthem D. Eisenhowerem vyjádřil názor, že vzhledem k rostoucí zranitelnosti amerického území Washington použije jaderné zbraně jen v případě jaderného útoku proti americké pevnině (Lacouture, 1986, s. 352–353). Novou americkou strategií pružné odvety přitom Paříž vnímala jen jako potvrzení svých obav ohledně věrohodnosti amerického jaderného *deterentu* (Goldstein, 2000, s. 196–197).

Ještě více než představitelé IV. republiky de Gaulle zdůrazňoval potřebu plně obnovit politickou suverenitu Francie (Tertrais, 2004 a, s. 58). Byl přitom přesvědčen o tom, že závislost na amerických jaderných garancích omezuje, podobně jako začlenění francouzských sil do integrovaného velení NATO, francouzskou politickou nezávislost a stejně negativně v tomto smyslu vnímal i Kennedyho plán na vytvoření multilaterálních jaderných sil (Alain Peyrefitte: *C'était de Gaulle. Paris: Gallimard, 2002. Citováno dle Tertrais, 2004 a, s. 60*).³⁷

De Gaullova bezpečnostní politika byla během jeho prezidentství i v samotné Francii poměrně kontroverzní. Ačkoli se často hovoří o existenci širokého konsenzu v otázkách obrany a bezpečnostní politiky, žádný takový konsenzus po větší část sedmdesátých let minulého století neexistoval a levicová opozice, reprezentovaná Mitterrandovými socialisty a komunisty, velmi ostře odmítala zejména existenci francouzských jaderných sil. Programy socialistů a komunistů z počátku sedmdesátých let ostře odmítaly vojenskou politiku vlád V. republiky, založenou na vlastnictví jaderné zbraně, požadovaly okamžité zastavení jaderného testování a další produkce jaderných zbraní, odmítaly existenci strategických jaderných sil v jakékoli podobě a volaly po obraně založené výlučně na konvenčních prostředcích (Utley, 2000, s. 29–30). Obrat směrem ke skutečnému konsenzu v otázce existence a role francouzských jaderných sil přinesla teprve vnitrostraničná diskuze o otázkách obrany uvnitř Socialistické strany ve druhé polovině sedmdesátých let, kterou inicioval François Mitterrand a v níž postupně převážily hlasy podporující pokračující existenci nezávislého jaderného *deterentu*.³⁸ Jednoznačným dokladem názorového posunu mezi socialisty v otázce francouzských jaderných sil se pak stal Mitterrandův volební program z roku 1981, v němž sice nechybělo volání po postupném všeobecném odzbrojení, ale současně se hovořilo o potřebě rozvoje autonomní strategie odstrašování (Utley, 2000, s. 30–31).

V Mitterrandově éře (1981–1994) dochází k opětovnému potvrzení privilegované role francouzských jaderných zbraní a strategie odstrašování v rámci francouzské bezpečnostní politiky. Ihned po jeho nástupu do funkce prezidenta je rozhodnuto o navýšení investic

do jaderných zbraní a o pokračování postupné modernizace strategické triády i francouzských taktických jaderných zbraní, a to na úkor rozvoje konvenčních sil (*Harrison, 1984, s. 232–233*). V průběhu osmdesátých let je přijato rozhodnutí nahradit šest jaderných ponorek třídy Redoutable ponorkami nové třídy Le Triomphant, probíhá modernizace taktických jaderných nosičů (produkce nových střel krátkého doletu Hadès, letounů Mirage 2000N a ze vzduchu odpalovaných střel středního doletu). Je také rozhodnuto od poloviny devadesátých let nahradit stávající balistické střely, tvořící pozemní složku francouzské triády, novým typem mobilní balistické střely. Celkový rozsah těchto modernizačních programů vedl k významnému růstu výdajů na jaderné zbraně. Zatímco v roce 1982 na ně Francie vynakládala přibližně 14 % celkových výdajů na obranu, v roce 1988 je to více než 17,5 % (*Rynning, 2002, s. 122–123*).

V tomto období je také v plné míře nastolen konsenzus, týkající se existence a role jaderných zbraní, který nyní zahrnuje všechny významné politické aktéry i francouzskou veřejnost. V jeho důsledku je Francie ušetřena vlny protijaderných bouří, která na počátku osmdesátých let zachvátila řadu jiných západoevropských zemí, a problematika obrany přestává být sporným politickým tématem (*Doise – Vaïsse, 1992, s. 626–627*).

FRANCOUZSKÉ JADERNÉ SÍLY VE DRUHÉM JADERNÉM VĚKU

Podobně jako tomu bylo v případě většiny ostatních oficiálních členů jaderného klubu, prošel i francouzský jaderný *deterent* významnou kvantitativní a kvalitativní proměnou, která reflektovala proměnu mezinárodního bezpečnostního prostředí po skončení studené války a s ní spjaté odlišné bezpečnostní výzvy. V konfrontaci s nimi se dosavadní vojenská politika Francie, založená na vlastnictví jaderných zbraní a na jednoznačném primátu jaderného odstrašování, jevila v mnoha případech neadekvátní. Zejména válka v Perském zálivu (1991) vyvolala potřebu změnit dosavadní mix jaderných zbraní a konvenčních sil, jímž Francie disponovala (*Gregory, 2000, s. 49–51 a 74; Lallemand de Driésen, 2006, s. 67*). Ze strany Francie došlo proto k postupné adaptaci jejich jaderných sil na nové bezpečnostní prostředí, a to jak v rámci strategických dokumentů, tak i na úrovni jaderného arzenálu.

Ve svých důsledcích tato adaptace znamená pokles významu jaderných zbraní ve francouzské bezpečnostní strategii (*Bureau, 1997, s. 72; Arteaga, 2006*), a to především díky oddělení jaderného odstrašování od rozsáhlých konvenčních operací. Neznamená to však, že by Francie v novém strategickém prostředí považovala své nezávislé jaderné síly za bezcenné. Naopak, i nadále představují nejvyšší záruku nezávislosti a bezpečnosti země a jejich úkolem je ochrana vitálních zájmů před agresí státního původu, ať už by měla jakoukoli podobu (*Livre Blanc..., 1994; Sarkozy, 2008*). Nejde přitom jen o zajištění fyzického přežití francouzského národa – neméně důležitým úkolem jaderného *deterentu* je zabezpečit plnou politickou suverenitu země.³⁹

Stejně jako v období studené války je francouzská doktrína doktrínou minimálního odstrašování. Zachován zůstal i koncept neužití (*non-emploi*) jaderných zbraní, který vnímá jaderné zbraně jako nástroj odstrašování, odmítá jejich vojenský význam a možnost jejich nasazení v rámci bojových operací (*Yost, 2005 a, s. 120*). V žádném případě ale neznamená, že by se jím Francie zavazovala, že nepoužije jaderné zbraně jako první. Z posledních strategických dokumentů a z projevů francouzských státníků naopak vyplývá, že po skončení studené války jsou primárním cílem jaderného odstrašování regionální velmoci vyzbrojené zbraněmi hromadného ničení (a to i státy disponující pouze chemickými či biologickými zbraněmi), (*Yost, 2001, s. 254; Yost, 2005 a, s. 119–120*). Zejména v souvislosti s projevem Jacquese Chiraca z ledna 2006, v němž francouzský prezident hovořil mimo jiné o státních sponzorech terorismu, se objevila řada interpretací, hovořících o dalším rozšíření případů uplatňování jaderného odstrašování ze strany Francie (*například Lallemand de Driésen, 2006; Yost, 2006; Tertrais, 2007*). V projevu Chiracova nástupce Nicolase Sarkozyho o jaderné strategii z března 2008 je však tato otázka vyjasněna (*Sar-*

kozy, 2008). Je přitom zřejmé, že k žádnému takovému posunu v rámci francouzské jaderné doktríny nedošlo a naopak se klade důraz na to, že jaderné zbraně budou použity jen „za mimořádných okolností legitimní sebeobrany“ (Tertrais, 2008).

V souvislosti s otázkou, zda Francie v případě potřeby použije jaderné zbraně jako první, není nezajímavé, že po roce 2000 je v projevech francouzských představitelů opětovně zmiňován původně studenovělečný koncept „posledního varování“ (*ultime avertissement*), který předtím v devadesátých letech z francouzského strategického diskurzu postupně vymizel (Yost, 2006, s. 704). Jeho podstatou je, že v případě, kdy případný protivník podcení odhodlání Francie hájit své vitální zájmy, dojde k provedení varovného jaderného útoku, jehož cílem bude opětovně obnovit fungování jaderného odstrašování (Sarkozy, 2008). Cílem takového varovného útoku by měla být především politická, vojenská a ekonomická mocenská centra protivníka a jeho schopnost jednat⁴⁰ (Yost, 2006, s. 705).

Možná nejpozoruhodnější posun ve francouzském myšlení o jaderných zbraních souvisí se zpochybněním principu soběstačnosti (nezávislosti na jiných státech) jako jednoho ze základních prvků francouzské jaderné doktríny.⁴¹ Nejzřetelněji se tento posun projevil v rámci diskuzí o vytvoření Evropské bezpečnostní a obranné politiky (EBOP).⁴² V této souvislosti byla v devadesátých letech francouzskými představiteli nastíněna možnost budoucí europeizace francouzského jaderného arzenálu. Tyto úvahy odstartoval v roce 1992 prezident F. Mitterrand svou výzvou k vytvoření společné evropské jaderné doktríny (Howorth, 1995; Gregory, 2000, s. 145). Další francouzští představitelé, včetně Mitterrandova nástupce J. Chiraca, hovořili o vytvoření společné evropské odstrašovací kapacity, jejímž základem by se mohly stát francouzské jaderné síly (Croft, 1996, s. 779 a 781; Howorth, 1995; Eichler, 2002, s. 42). Většina z nich ovšem předpokládá, že by k takovému kroku mělo dojít až v pozdější fázi budování společné obrany, až po vytvoření společné evropské identity (Howorth, 1995; Gregory, 2000, s. 146).

Navzdory tomu, že Francie neočekává vytvoření společného *deterentu* a evropské jaderné doktríny v blízké budoucnosti, její současný pohled na možnou europeizaci jaderných sil je velmi vzdálen premisám tradičního gaullismu. Naopak vychází z předpokladu postupné konvergence a kompatibility vitálních zájmů Francie a dalších evropských zemí, v jejímž důsledku se francouzské jaderné zbraně stanou garantem evropských vitálních zájmů (Gregory, 2000, s. 145). Taková kompatibilita vitálních zájmů má existovat zejména mezi Francií a Velkou Británií a nejvyšší francouzští představitelé od roku 1995 několikrát veřejně konstatovali, že si nedokážou představit situaci, v níž by ohrožení vitálních zájmů Velké Británie současně neohrožovalo francouzské vitální zájmy⁴³ (Tertrais, 2007, s. 266; Sarkozy, 2008).

Pokud jde o adaptaci francouzského jaderného arzenálu na nové bezpečnostní prostředí, probíhala prostřednictvím dvojí politiky jeho redukce a modernizace (Arteaga, 2006), doplněné o jednostranné kroky mířící k jadernému odzbrojení. K prvním významným redukcím přitom došlo ještě v závěru posledního funkčního období F. Mitterranda. Už v roce 1991 byl zrušen projekt vývoje mobilní balistické střely S45 a ve stejném roce se rozhodlo o snížení stavů taktického jaderného letectva. V průběhu následujícího roku došlo ke stažení zastaralých taktických střel Pluton z výzbroje. Pokud šlo o jejich náhradu, Mitterrand rozhodl, že bude vyrobeno pouze 30 střel typu Hadès (místo plánovaných 120), které ale zatím neměly být uvedeny do výzbroje. Plánovaný počet nových jaderných ponorek třídy Le Triomphant se snížil na čtyři. Výdaje na jaderné zbraně v letech 1990–1995 v důsledku těchto kroků klesly o více než 45 % (Rynning, 2002, s. 144).

Nástup gaullisty J. Chiraca do funkce prezidenta vedl v roce 1995 k další redukcí francouzského jaderného arzenálu. Celkový počet francouzských jaderných nosičů se díky tomu od konce studené války snížil o polovinu (Tertrais, 2004 b, s. 53). Za zcela zásadní je přitom třeba považovat Chiracovo rozhodnutí demontovat 18 IRBMs umístěných na Plateau d'Albion. Tím Francie s definitivní platností přišla o jednu složku jaderné triády, což znamenalo zásadní rozchod s tradiční gaullistickou bezpečnostní politikou.⁴⁴ Demontáž

postihla i taktické střely Hadès (aniž by vstoupily do výzbroje). Dosud poslední redukci francouzského jaderného arzenálu oznámil v březnu 2008 v projevu o francouzské jaderné strategii N. Sarkozy, podle něhož by jaderné letecké síly měly být redukovány o třetinu (*Sarkozy, 2008*).⁴⁵ Výdaje na francouzské jaderné síly dnes představují jen přibližně 10 % celkového francouzského rozpočtu na obranu (*Yost, 2005 a, s. 136*).

Ruku v ruce s redukcí jaderného arzenálu kráčela i modernizace zbývajících francouzských jaderných zbraní. Ještě v průběhu devadesátých let 20. století byly zařazeny do výzbroje první dvě (z celkem čtyř plánovaných) ponorky třídy Le Triomphant. Poslední plavidlo této třídy bylo spuštěno na vodu v roce 2008 a v operačním stavu se ocitne v roce 2010. Ve stejný rok začnou být francouzské jaderné ponorky vybavovány novými balistickými střelami M51 a po roce 2015 i novými jadernými hlavicemi⁴⁶ (*Norris – Kristensen, 2008, s. 53–54*). Podobně rozsáhlým procesem modernizace prochází těž letecká složka francouzských jaderných sil. Po roce 2008 bude nový víceúčelový letoun Rafale postupně nahrazovat letouny Mirage 2000N a Super Étendard v roli nosičů jaderných zbraní. Ponese přitom vylepšené střely středního doletu (ASMP-A) s novou jadernou hlavicí (TNA).⁴⁷

Zcela novým aspektem francouzské jaderné politiky po skončení studené války se stala ochota uskutečnit jednostranné kroky dlouhodobě směřující k jadernému odzbrojení. V roce 1992 se Francie připojila ke *Smlouvě o nešíření jaderných zbraní* (NPT) a prezident F. Mitterrand vyhlásil moratorium na jaderné testy. Ačkoli prezident J. Chirac toto moratorium v roce 1995 přerušil, účelem obnovení jaderných zkoušek bylo získat data potřebná k přechodu na počítačové simulace jaderných testů. Po skončení poslední série jaderných zkoušek proto Chirac v roce 1996 oznámil definitivní ukončení jaderného testování a uzavření jaderné střelnice ve Francouzské Polynésii. Francie poté ratifikovala *Smlouvu o úplném zákazu jaderných testů* a stala se signatářem *Smlouvy z Rarotonga (South Pacific Nuclear Free Zone Treaty)*. Neméně významné bylo její rozhodnutí jednostranně demontovat zařízení na výrobu štěpného materiálu pro vojenské účely v Marcoule a v Pierrelatte.⁴⁸

Ochotu k další krokům v oblasti kontroly zbrojení dala Francie najevo i v souvislosti s přípravou nové *Bílé knihy* v roce 2008. Ve svém projevu o jaderné strategii v Cherbourgu (21. 3. 2008) prezident Sarkozy navrhl zahájit jednání o smlouvě o zákazu ze země odpalovaných střel krátkého a středního doletu, vyslovil se pro vypracování smlouvy zamezující další produkci štěpného materiálu použitelného pro výrobu jaderných hlavic (FMCT) a pro okamžitě zavedení moratoria na jeho další produkci a vyzval zbývajících signatářské země k ratifikaci CTBT (*Sarkozy, 2008*). Projev, v němž Sarkozy mimo jiné oznámil, že Francie bude po poslední redukci vlastnit méně než 300 jaderných hlavic a pozve mezinárodní experty na kontrolu francouzských zařízení v Marcoule a v Pierrelatte (*Sarkozy, 2008*),⁴⁹ rovněž naznačil, že se země přiklonila k politice větší informační otevřenosti ve věci jaderných zbraní. Představuje to významný posun, neboť francouzská jaderná politika byla tradičně zahalena tajemstvím v ještě větší míře než ve většině jiných západních zemí (*Tertrais, 2004 b, s. 50*).

POSTOJE POLITICKÝCH ELIT A VEŘEJNOSTI VE FRANCII

Největší diskuze o jaderných zbraních proběhla ve Francii po skončení studené války v letech 1993–1995, kdy byla v rámci diskuzí o modernizaci a adaptaci jaderných sil na nové strategické bezpečnostní prostředí otevřena otázka znovuoobnovení francouzských jaderných testů. Šlo o jeden z mála případů, kdy problematika jaderných zbraní vzbudila větší zájem veřejnosti, a to zejména po rozhodnutí prezidenta Chiraca uskutečnit finální sérii jaderných testů. Jeho rozhodnutí se i v samotné Francii setkala se silnou opozicí (především v levé části politického spektra) a podle různých výzkumů s obnovením testů nesouhlasilo přibližně 60 % občanů (*Tertrais, 2007, s. 262*). Hlavní diskuze se přitom odehrávala uvnitř tří nejvýznamnějších politických stran (gaullistického Sdružení pro republiku /*Rassemblement pour la République – RPR*/, středopravicového Svazu pro francouz-

skou demokracií /*Union pour la Démocratie Française – UDF*/ a levicové Socialistické strany /*Parti Socialiste – PS*/) a ve všech třech případech vedla k závěru, že Francie i nadále potřebuje k zajištění své bezpečnosti jaderné zbraně (*Boniface, 1998, s. 15*). Navzdory své opozici k obnovení jaderných testů svůj postoj k francouzským jaderným zbraním nezměnili ani socialisté a jejich prezidentský kandidát Lionel Jospin ve svém volebním programu v roce 1995 tvrdil, že jaderné odstrašování musí zůstat pilířem francouzské vojenské strategie a garantem francouzské nezávislosti (*Boniface, 1998, s. 16*).

Postoje hlavních politických stran k jaderným zbraním se od té doby příliš nezměnily. Přes existenci jednotlivých hlasů uvnitř strany, volajících po jednostranném jaderném odzbrojení (například bývalý premiér Michel Rocard), zůstávají francouzští socialisté jako nejsilnější levicová formace stoupencem nezávislého jaderného *deterentu*. O síle přetrvávajícího konsenzu uvnitř strany svědčí i skutečnost, že ve stranických primárách v roce 2006 o získání nominace strany na úřad prezidenta žádný z trojice kandidátů potřebu zachovat nezávislý jaderný *deterent* nijak nezpochybnil (*Tertrais, 2007, s. 260–261*).

Nezávislý jaderný *deterent* se těší jednoznačné podpoře všech významnějších pravických stran (včetně krajně pravicové Národní fronty), na levici je dalším silným stoupencem jaderného odstrašování Hnutí občanů (MDC), v jehož čele stojí bývalý socialistický ministr obrany Jean-Pierre Chevènement. Z tohoto širokého politického konsenzu se tak fakticky vymykají jen zelení, kteří v uplynulých letech jako jediná významná politická síla volali po redukci francouzského jaderného arzenálu a po zrušení programu vývoje střely M51 (*Tertrais, 2007, s. 261; Livre blanc..., tome 2, 2008, s. 186*).⁵⁰

Pokračující existence jaderného *deterentu* se i po skončení studené války těší poměrně vysoké a dlouhodobě stabilní podpoře veřejnosti. Zatímco v roce 1996 bylo 61 % Francouzů přesvědčeno o tom, že Francie nemůže zajistit svou bezpečnost bez jaderného *deterentu*, o tři roky později zastávalo stejný názor 59 % respondentů a v roce 2006 to bylo opět 61 % (*Boniface, 1998, s. 17; Tertrais, 2000, s. 779; Tertrais, 2007, s. 261*). Jasná většina respondentů se ve výzkumech také dlouhodobě vyjadřuje ve prospěch modernizace jaderného arzenálu nebo jeho udržení na dosavadní úrovni, přičemž počet stoupců těchto názorů od roku 2000 roste.⁵¹ Naopak pro další redukci jaderného arzenálu se v roce 2006 vyslovilo jen 16 % dotázaných (*Tertrais, 2007, s. 261*).⁵² Protijaderné hnutí pak ve Francii i přes názorový posun některých nevládních aktérů (například francouzské katolické církve) ve prospěch myšlenky jednostranného jaderného odzbrojení zůstává velmi slabé.

Pokud jde o důvody přetrvávání širokého konsenzu o zachování jaderného *deterentu* a slabosti protijaderného hnutí, názory odborníků se liší. Vedle bezpečnostních motivů někteří přisuzují velkou váhu tomu, že si politické elity a veřejnost uvědomují, že jaderné zbraně nelze „odvynalézť“ (*Gautier, 2006; Buffotot, 2007, s. 413–414*). Jiní považují za hlavní důvod skutečnost, že ve francouzské politické kultuře jsou jaderné zbraně nadále vnímány jako pozitivní symbol zejména na USA nezávislé zahraniční a bezpečnostní politiky (*Tertrais, 2007, s. 262*).⁵³

PERSPEKTIVY BUDOUCÍHO VÝVOJE

Navzdory tomu, že se Velká Británie a Francie hlásí k článku VI *Smlouvy o nešíření jaderných zbraní* a přes veškeré úsilí a aktivity, jež vyvíjejí v oblasti kontroly zbrojení a odzbrojování po skončení studené války, je pravděpodobnost, že by se některá z uvedených zemí v průběhu následujících dvou desetiletí zcela vzdala jaderných zbraní, velmi malá. Výjimku by v tomto ohledu mohl představovat nepříliš reálný scénář, v němž by došlo k zásadní proměně mezinárodního bezpečnostního prostředí nebo k naprosté ztrátě kredibility jaderného odstrašování.

Vybudování vlastního nukleárního arzenálu pro obě země představovalo zohlednění motivu vývoje jaderných zbraní za účelem posílení bezpečnosti státu. Jakkoli byly tyto důvody silné, je v případě Velké Británie i Francie vhodné je nenadřazovat nad ostatní, ale

spíše je vnímat a posuzovat v souvislosti s dalšími motivy. K faktorům, jež rozhodování o jaderných zbraních rovněž výrazně ovlivňovaly, patří zejména snaha o posílení vlastní nezávislosti na spojencích, ať v době míru nebo války (zejména v případě Francie), jakož i úsilí o zvýšení prestiže a o udržení slábnoucího velmocenského postavení v mezinárodním systému. Ve druhém jaderném věku lze v tomto ohledu v postojích obou států k jaderným zbraním vyzorovat spíše kontinuitu než zásadní změny. Přes jejich ochotu razantně snižovat počty jaderných zbraní je podobně jako v předchozí éře patrné zohledňování bezpečnostních motivů. Snahy o zachování velmocenského statu a předního postavení ve světě i nadále ovlivňují postoje politických elit stále nakloněných udržovat členství v jaderném klubu, byť se tak děje spíše skrytě.

Přes určitý pokles jejich významu jsou jaderné zbraně oběma státy nadále vnímány jako důležitý garant teritoriální i politické nezávislosti a jako prostředek zajištění dalších vitálních zájmů. V případě Francie se pokračující existence jaderného statu těší široké podpoře ze strany politických elit i veřejnosti. Dokonce ani případné britské rozhodnutí vzdát se jaderných zbraní by Francii pravděpodobně nevedlo k následování tohoto kroku, a to tím spíše, že by v takovém případě zůstala jedinou evropskou jadernou velmocí (*Tertrais, 2007, s. 269*). V souvislosti s názorem veřejnosti na význam a roli jaderných zbraní je Velká Británie a její vlády (ať současná, či budoucí) v jiné situaci. Přesto nelze očekávat, že by se ve střednědobém časovém horizontu unilaterální abolice britského jaderného arzenálu stala tématem překračujícím rámec akademických a společenských diskuzí. Stěží na tom něco změní stoupenci jaderného odzbrojení v Labouristické a Liberálnědemokratické straně, přestože jejich aktivity nelze označit za zcela marginální.⁵⁴ Podobný a spíše symbolický efekt lze rovněž očekávat od iniciativ apelujících ve prospěch jaderného odzbrojení ze strany bývalých čelných představitelů nejsilnějších britských politických skupení (*viz Hurd – Rifkind – Owen – Robertson, 2008; Johnson, 2008*). Britská vláda má díky přijetí rozhodnutí o modernizaci jaderných ponorek z roku 2007 na několik let připravenou půdu pro jeho realizaci s tím, že další klíčové otázky budou nuceny řešit příští vlády v první polovině nadcházejícího desetiletí.

Z hlediska další budoucnosti francouzského jaderného arzenálu bude pravděpodobně kritické až období 2030–2035, kdy by měla skončit životnost stávajících jaderných zbraní a bude třeba rozhodnout o jejich náhradě (*Gautier, 2006; Tertrais, 2007, s. 269*). Do té doby lze očekávat spíše kontinuitu současné jaderné politiky, i když nelze zcela vyloučit scénáře, v nichž by mohlo dojít k vytvoření společných francouzsko-britských jaderných sil či k vytvoření společných evropských jaderných sil, popřípadě k rozhodnutí, týkajícímu se další budoucnosti letecké složky francouzského jaderného *deterentu*.

Jednu z velmi zajímavých alternativ možného budoucího vývoje může představovat posilování britsko-francouzské kooperace v jaderné oblasti. Zdá se, že v tomto ohledu je rivalita, tradičně mezi oběma zeměmi panující, minulostí. Bylo-li překročení jaderného prahu v prvním jaderném věku významným symbolem i v rámci tohoto historického soupeření, jednání obou států ve druhém jaderném věku je charakteristické spíše pragmatickým sbližováním jejich pozic. Tuto skutečnost dokládá sbližování pozic obou zemí na roli jaderných zbraní v období po skončení studené války, která byla zpočátku silně ovlivněna zejména společnými obavami z důsledků německého sjednocení (*Croft, 1996, s. 778*). Přestože francouzská strana vkládala velké, avšak marné naděje také do možné spolupráce, týkající se možné britské akvizice střel ASLP, jež měly nahradit dosluhující nukleární bomby WE-177, významného rozmachu dosáhla kooperace v oblasti sdílení jaderných konceptů, strategií a politik, jež měly napomoci k dosažení jejich větší podobnosti či shodnosti (*Croft, 1996, s. 777*). Základy uvedené spolupráce položili na podzim roku 1992 ministři obrany Pierre Joxe a Malcolm Rifkind ustavení Komise pro jadernou politiku a doktrínu (*Commission on Nuclear Policy and Doctrine*), která rozhodnutím britsko-francouzského summitu v červenci 1993 získala permanentní charakter (*Boniface, 1998, s. 11; Croft, 1996, s. 779*). Komise se zaměřuje na diskuzi o jaderném odstrašování, odzbrojo-

vání a do podzimu roku 1993, kdy Velká Británie tento svůj úmysl definitivně přehodnotila, věnovala pozornost i otázce akvizice střel ASLP (*Croft, 1996, s. 779–780*).

Budoucnost ukáže, zda uvedená rozvíjející se britsko-francouzská spolupráce zůstane pouze na úrovni diskuzí a pokusů o koordinaci kroků v oblasti jaderných zbraní ve stávajícím rámci bilaterální či alianční spolupráce (v případě reintegrace Francie do vojenských struktur NATO), nebo zda se promítne ve výraznějších pokusech o europeizaci jaderných sil těchto dvou evropských států. Právě tento trend se za jistých okolností může stát výrazným charakteristickým rysem britské a francouzské jaderné politiky, byť my jsme v tomto ohledu poněkud zdrženliví a spíše předpokládáme pokračování přítomnosti amerických jaderných zbraní na evropském kontinentu. Je ale samozřejmě nutné brát v úvahu více scénářů možného vývoje, nikoli pouze jen ten nejpravděpodobnější. Europeizace britských a francouzských jaderných zbraní by nemusela být pouze výsledkem preferencí a snah těchto dvou významných členů Evropské unie (EU), či emancipačních snah celé Evropské unie na Spojených státech. Mohla by rovněž být výsledkem případné změny zahraniční a bezpečnostní politiky USA, jež by své zájmy mohly napřít jiným směrem. Michael Quinlan v této souvislosti pracuje se dvěma scénáři. V první situaci by USA sice od svých spojenců nebyly odcizeny, nicméně by se v užití jaderných zbraní držely v rámci potenciálního konfliktu velmi zpátky nebo by měly menší zájem či přímo neschvalovaly nějaké akce, v nichž dříve byly zapojeny. Druhá varianta představuje hlubší a dlouhodobější odcizení USA, jež by se vyvíjely z poskytování bezpečnostních garancí a z kooperace v oblasti jaderných zbraní (*Quinlan, 2006, s. 631*). V takovém případě oslabení rozšířeného transatlantického odstrašování by nejaderné státy NATO i EU mohly spoléhat na rozšířené vnitroeuropejské odstrašování, postavené na britských a francouzských jaderných silách (*Zadra, 1992*). Jakkoli se podobné eventuality nezdají příliš reálné, zcela vyloučit je nelze. Britské jaderné síly navíc dlouhodobě představovaly a stále představují významný přínos pro potenciál Severoatlantické aliance a prozatím nic nenasvědčuje tomu, že by se na tom mělo něco změnit.

Pokud nedojde k zásadní negativní proměně globálního mezinárodního prostředí, lze očekávat, že obě země – Velká Británie i Francie – nadále půdou po „třetí cestě“, na niž se vydaly a ve svých jaderných strategiích budou uplatňovat koncept minimální *deterrence*. Ten je v jejich případě nicméně charakterizován především kvantitativní stránkou věci, protože v rovině strategických cílů jsou pro ně jaderné zbraně stále velmi důležitými prostředky. V tomto ohledu nelze než souhlasit s Lawrencem Freedmanem, poukazujícím na to, že marginalizace jaderných zbraní závisí především na strategických cílech, jež mají podporovat (*Freedman, 1994–1995, s. 36*). Proto úplná abolicie jaderných zbraní není ani u těchto aktérů pravděpodobná, stejně jako náhlé a výrazné posílení jejich role v rámci bezpečnostní politiky, jež by se odrazilo v razantním navyšování jejich počtu.

¹ Srovnej například kontrastující náhled na význam jaderných zbraní v knize Johna L. Gaddise *The United States and the End of the Cold War*, kapitola *The Essential Relevance of Nuclear Weapons* (Gaddis, 1992) a text Johna Muellera *The Escalating Irrelevance of Nuclear Weapons* (Mueller, 1998).

² Uvedené výzvy podpořila řada dalších osobností mezinárodní politiky a bezpečnostní komunity (například Max Kampelman, Jack Matlock, Roald Sagdžev, Vladimír Dvorkin, Richard V. Allen, Zbigniew Brzezinski, James Baker, Warren Christopher, Lawrence Eagleburger, Melvin Laird, Robert McFarlane, Robert McNamara či Colin Powell).

³ Lee Butler vykonával v letech 1991–1992 funkci velitele amerického strategického vzdušného velení, následně (1992–1994) velitele amerického strategického velení.

⁴ Podobně argumentuje i tradicionalistický autor Charles Glaser, poukazující na to, že by politické vztahy mezi státy v bezjaderném světě byly mnohem křehčí. Obnovení jaderné zbrojení, způsobené jejich případným opětovným vyhrocením, by markantně posílilo riziko vypuknutí nukleárního konfliktu. Jeho pravděpodobnost by tak byla ještě vyšší než v jaderném světě (Glaser, 1998, s. 113).

⁵ Význam uvedeného motivu dokládají i výroky britských představitelů. Randolph Churchill (syn Winstona Churchilla) například v roce 1958 v souvislosti s vyvinutím britské termonukleární bomby uvedl: „V době Suezu jsme neměli takovou moc. Už jsme zase velmoc.“ (Randolph Churchill, citováno dle Dumbrell, 2001,

- s. 126.) Harold Wilson řekl McNamarovi, že „nezávislý deterent měl emocionální působivost pro muže v hospodě“ (Harold Wilson, citováno dle Dumbrell, 2001, s. 140).
- ⁶ Šlo o test Mike, provedený dne 1. 11. 1952 na atolu Eniwetok (blíže viz například Porro, 1989, s. 67).
- ⁷ Uvedený program byl nicméně v roce 1960 předčasně ukončen z důvodu zranitelnosti v případě sovětského preemptivního útoku (Quinlan, 2006, s. 627).
- ⁸ Blue Steel už nicméně byly vybaveny ve Velké Británii upravenou americkou hlavicí MK-28 (blíže viz Stocker, 2007, s. 17).
- ⁹ Uvedená smlouva je průběžně obnovována, v současné době má platnost do roku 2014 (blíže viz Agreement for Cooperation on the Uses of Atomic Energy for Mutual Defence Purposes, 1958).
- ¹⁰ Přestože Velká Británie od USA získala balistické nosiče Polaris, na ně umístěné jaderné hlavice (jeden nosič nesl tři hlavice) byly vyvinuty a vyráběny ve Velké Británii, podobně jako ponorky třídy Valiant, na nichž byly uvedené SLBMs umístěny.
- ¹¹ Uvedená změna strategického odstrašovacího potenciálu nastala koncem šedesátých let 20. století. Vzdušné síly se začaly soustředit na plnění taktických (jaderných) a konvenčních úkolů (Stocker, 2007, s. 19).
- ¹² Tři hlavice umístěné na střele Polaris byly upraveny tak, aby snáze překonaly nástrahy představované moskevským protiraketovým systémem – dvě byly učiněny hůře detekovatelnými a odolnějšími vůči vlivům jaderného záření, zatímco namísto třetí byl umístěn manévrovatelný nosič, z něhož se měly uvolňovat falešné hlavice „vějíčky“ a prostředky matoucí protivníkovy senzory (blíže o systému Chevaline viz Stocker, 2007, s. 19–20; Dumbrell, 2001, s. 142–143).
- ¹³ Podle Strategic Defence Review z roku 1998 bylo v sedmdesátých letech 20. století v operačním stavu 400–500 jaderných hlavic, v osmdesátých letech 400 hlavic (viz Strategic Defence Review, 1998, s. 114). Od začátku šedesátých do poloviny devadesátých let minulého století zásoby jaderných hlavic obsahovaly přibližně 250–350 hlavic vyrobených ve Velké Británii (viz Cirincione – Wolfsthal – Rajkumar, 2005, s. 199).
- ¹⁴ Šest střel z uvedených osmapadesáti bylo navíc odpáleno v souvislosti s přípravou ponorek, na nichž měly být umístěny (Stocker, 2007, s. 25).
- ¹⁵ Již v době přijetí rozhodnutí o akvizici střel Trident II místo předchozího typu Trident I v roce 1982 tehdejší britská vláda rozhodla o tom, že uvedený nosič v britských službách ponese pouze takové množství hlavic, jaké by bylo umístěno na střele Trident I. Proto byl předpokládán maximální počet 128 hlavic pro plavidlo vybavené 16 nosiči (osm hlavic/nosičů). Jak poukazuje Jeremy Stocker, umístění v průměru více než šesti hlavic na jeden nosič nikdy nebylo plánováno s tím, že zbývající kapacita bude využita pro nesení klamavých prostředků (blíže viz Stocker, 2007, s. 23–24).
- ¹⁶ Vedle unilaterálního rozhodnutí Velké Británie o nezaměřování svých jaderných nosičů na konkrétní cíle učinily podobné kroky v roce 1994 v souladu s bilaterální dohodou také USA a Ruská federace. Stejně opatření následně přijala i Čínská lidová republika.
- ¹⁷ Odobnou argumentaci i časový rámec padesáti let obsahuje také první národní bezpečnostní strategie Velké Británie z března 2008 (viz The National Security Strategy of the United Kingdom, 2008, s. 44).
- ¹⁸ Šlo by o upravené střely Trident II.
- ¹⁹ Střely s plochou dráhou letu mohou na rozdíl od balistických střel nést pouze jednu hlavici.
- ²⁰ Předpokládaný odhad doby výstavby plavidla od zahájení detailního navrhování plavidla po spuštění je 17 let (viz The Future of the United Kingdom's Nuclear Deterrent, 2006, s. 10).
- ²¹ Uvedený průzkum byl proveden pro potřeby hnutí Greenpeace v září 2005. Proto použité přirovnání nákladů na modernizaci vyjádřených v postavených školních budovách stěží překvapí. (Podrobnější analýza vývoje postojů britského veřejného mínění vůči jaderným zbraním a jejich nasazení viz British Attitudes On Nuclear Weapons, S. 1.)
- ²² Asi nejlepší rozbor vlivu této skupiny na položení základů vojenského jaderného programu lze najít v pracích Wolfa Mendla (Mendl, 1970, s. 133–154 a 180–198) a Dominiqueho Mongina (Mongin, 1997). Lawrence Scheinman charakterizuje IV. republiku jako nejzřetelnější příklad minimálního politického vedení a maximální technokratické kontroly nad celkovým směřováním jaderné politiky (viz Scheinman, 1965, s. 213).
- ²³ Pokud jde o hlavní problémy, Francie po skončení druhé světové války nedisponuje vlastními zdroji uranu (a známá belgická naleziště jsou rezervována pro jaderné programy USA a Velké Británie), nemá vybudovanou průmyslovou infrastrukturu pro využití jaderné energie, disponuje jen omezenými zdroji a ani skupina zkušených vědců a dalšího kvalifikovaného personálu není natolik početná, aby mohlo dojít ke zrychlení a rozšíření dosavadního výzkumu. Výzkum zpomalilo i přijetí McMahonova zákona, který americké vládě znemožnil sdílení informací, týkajících se jaderné energie s jinými státy (Francií nevymíjaje).
- ²⁴ V tomto období již v čele Úřadu pro jadernou energii stál F. Perrin, jenž ve funkci vysokého komisaře nahradil v roce 1950 odvolaného F. Joliot-Curieho (považovaného vzhledem k jeho členství ve Francouzské komunistické straně za nedůvěryhodného), a P. Guillaumat ve funkci administrátora, odpovědného za jeho běžný chod a finance.
- ²⁵ Například Wolf Mendl v této souvislosti argumentuje, že výběr plutonia, s jehož průmyslovým využitím byly v tomto období jen malé zkušenosti, naznačuje, že tvůrcům plánu šlo v první řadě o zajištění dostatečného množství materiálu pro vojenské účely a jeho průmyslové využití vnímali jen jako vedlejší produkt procesu (Mendl, 1970, s. 136–137).
- ²⁶ Proti jednostrannému vzdání se možnosti vyrobit někdy v budoucnosti jaderné zbraně hlasovali i někteří z těch, kdo jinak podporovali myšlenku jaderného odzbrojení (viz Duval – Mongin, 1993, s. 25).

- ²⁷ Protokol o převodu finančních prostředků byl G. Palewskim, P. Koenigem a ministrem financí P. Pflimlinem podepsán dne 21. 5. 1955. O dva měsíce později vláda přijala rozhodnutí o výstavbě prvního prototypu jaderné ponorky (Goldschmidt, 1985, s. 34).
- ²⁸ Mnohé v tomto směru ovlivnily události druhé světové války a skutečnost, že Francie za posledních 100 let čelila třikrát invazi ze strany Německa. Stojí přitom za povšimnutí, že mnozí z těch, kdo za IV. republiky položili základy vojenského jaderného programu, za války působili buď v řadách Svobodných Francouzů (například P. Koenig či G. Palewski), nebo ve francouzském odboji (Ailleret, Gaillard, Chaban-Delmas a další).
- ²⁹ Takový pohled přetrvál a lze se s ním u některých vysokých francouzských představitelů setkat i v první polovině sedmdesátých let minulého století (viz Keiger, 2001, s. 151).
- ³⁰ Pocit, že o postavení země v mezinárodních vztazích bude rozhodovat příslušnost k jadernému klubu, je v padesátých letech posilován i díky roli, kterou jaderné zbraně hrají při zajištění bezpečnosti Evropy.
- ³¹ V říjnu 1956 premiér Guy Mollet podepsal direktivu o jaderné politice, v níž se hovořilo o nutnosti vybudovat infrastrukturu potřebnou k získání pomoci ze strany spojenců pro francouzský jaderný program (viz Tertrais, 2004 a, s. 55).
- ³² V roce 1960 činily francouzské výdaje na jaderné síly 28,5 % všech výdajů na obranu a 5,6 % hrubého národního produktu. Do roku 1969 klesl jejich podíl na celkových výdajích na obranu na 17,9 %, čehož ale bylo dosaženo nárůstem celkového rozpočtu na obranu (umožnil jej silný ekonomický růst francouzské ekonomiky v šedesátých letech), nikoli poklesem absolutních výdajů na jaderné síly (viz Doise – Vaïsse, 1992, s. 621–622).
- ³³ Rozhodující roli při vytváření francouzské jaderné doktríny sehráli zejména Pierre-Marie Gallois, Charles Ailleret, André Beaufre a Lucien Poirier. Doktrína samozřejmě reflektovala mnohé myšlenky a názory Charlese de Gaulla.
- ³⁴ Generál Gallois tuto myšlenku rozpracoval v konceptu „odstrašování silnějšího slabším“ (dissuasion du faible au fort).
- ³⁵ V praxi byla ovšem situace poněkud jiná. Francouzské jaderné zbraně byly v době studené války namířeny na SSSR a vzhledem k jejich omezenému počtu měl být jejich cílem vybraný počet největších sovětských měst. Koncept namíření jaderných zbraní do všech azimutů byl opuštěn v roce 1981 (Tertrais, 2004 a, s. 98).
- ³⁶ Názor, že právě bezpečnostní motivy byly rozhodující i pro Charlese de Gaulla, zastávají například Avery Goldstein a Bruno Tertrais (viz Goldstein, 2000, s. 194; Tertrais, 2004 a, s. 56).
- ³⁷ V této souvislosti je třeba se zmínit o tom, že Charles de Gaulle rozlišuje mezi aliancemi, které vnímá pozitivně, a mezi integrací, kterou hodnotí mimořádně negativně (viz Tertrais, 2004 a, s. 59). Tento rozdíl se plně projevil v souvislosti s vystoupením Francie z integrovaného velení NATO (ovšem nikoli z NATO jako z organizace) a později se s ním setkáme i v případě tajné vojenské spolupráce mezi Francií a USA v jaderných otázkách, která se začala slibně rozvíjet v průběhu sedmdesátých let (viz Ulman, 1989, s. 3–33).
- ³⁸ K hlavním obhájcům nezávislého jaderného deterentu patřili především Ch. Hernu, J. P. Chevènement a R. Pontillon. Mnohé přitom nasvědčuje tomu, že s jejich pozicí se v tomto období ztotožňoval už i F. Mitterrand, kdysi jeden z nejvýznamnějších odpůrců de Gaullovy vojenské politiky (viz Utley, 2000, s. 39 a 47).
- ³⁹ Právě důraz na zajištění plné politické suverenity (tedy především zabránit vydíraní nebo čelit nátlaku ze strany jiného státu) představuje rozšíření původního konceptu vitálních zájmů, k němuž došlo po skončení studené války (viz Tertrais, 2004 b, s. 51).
- ⁴⁰ Takový varovný útok by měl být realizován přesnějšími, flexibilnějšími a lépe kontrolovanými jadernými zbraněmi s menšími náložemi, které by Francie měla mít po dokončení modernizace svého jaderného arzenálu k dispozici.
- ⁴¹ Je však třeba poznamenat, že – jak ukázal případ tajné jaderné spolupráce s USA – navzdory rétorice francouzských představitelů nebyla soběstačnost Francie ani v době studené války zdaleka absolutní.
- ⁴² Kromě toho došlo k opětovnému oživení spolupráce Francie s NATO a v souvislosti s ukončením francouzských jaderných testů a s demontáží jaderné střešnice v Pacifiku výrazně vzrostla závislost Francie při provádění simulací jaderných testů na datech, která jsou jí poskytována ze strany USA na základě dohody z června 1996 (viz Rynning, 2002, s. 165).
- ⁴³ Poprvé takové prohlášení učinili Jacques Chirac a britský premiér John Major v tzv. deklaraci z Chequers v říjnu 1995. Ze strany Francie došlo naposledy k potvrzení tohoto postoje prezidentem Nicolasmem Sarkozyem v jeho projevu o jaderné strategii z března 2008.
- ⁴⁴ Jacques Chirac tím rovněž negoval jen asi rok staré rozhodnutí svého předchůdce François Mitterranda, které předpokládalo, že IRBMs zůstanou v operačním stavu až do roku 2015 a poté budou nahrazeny modernizovanou verzí střel M4 (Boniface, 1998, s. 1).
- ⁴⁵ Bruno Tertrais se domnívá, že toto rozhodnutí nebylo vynuceno potřebou omezit výdaje, ale vycházelo z analýzy současného a předvídaného bezpečnostního prostředí a vzalo v úvahu výsledky procesu modernizace jaderného arzenálu (viz Tertrais, 2008).
- ⁴⁶ Každá střela M51 může být vybavena až šesti hlavicemi a jejich dolet je podle většiny zdrojů 6000 km. Někteří odborníci ale naznačují, že s menším počtem hlavic by jejich dolet mohl být 8000–9000 km (viz Tertrais, 2007, s. 255). Každá z ponorek může být vyzbrojena 16 střelami M51, avšak protože platí, že je vždy jedna v údržbě v docích, Francie tradičně produkuje o jednu sadu SLBMs méně a nejnak tomu má být i v případě střel M51. Znamená to, že teoreticky by námořní složka francouzských jaderných sil mohla mít v případě po-

DRUHÝ JADERNÝ VĚK

- třeby k dispozici 48 SLBMs a 288 jaderných hlavic. Fakticky to ale bude spíše o něco méně, neboť se zdá, že některé ze strel maximální počet hlavic neponesou (viz Norris – Kristensen, 2008, s. 54).
- ⁴⁷ Střely ASMP-A mají vylepšenou manévrovatelnost, lepší přesnost a jejich dolet se zvýšil na 500 km. Původně se počítalo s produkcí 79 strel, ale tento počet by měl klesnout o třetinu. Je ovšem zajímavé, že dávno před Sarkozyho oznámením o redukcí leteckých jaderných sil se hovořilo o tom, že Francie pro tyto střely vyrobila jen 47 nových jaderných hlavic (viz Rynning, 2003, s. 57).
- ⁴⁸ Úplná demontáž zařízení v Pierrelatte bude dokončena v roce 2010, zatímco k úplné demontáži továrny na výrobu plutonia v Marcoule dojde do roku 2040 (Tertrais, 2007, s. 270).
- ⁴⁹ Celkový počet jaderných hlavic předtím Francie zveřejnila naposledy před 14 lety. Významné je, že Nicolas Sarkozy nyní ve svém projevu oznámil skutečný celkový počet jaderných hlavic, nikoli jen těch, které se nacházejí v operačním stavu (viz Tertrais, 2008).
- ⁵⁰ Důkazem pokračující síly konsenzu je i postoj Francouzské komunistické strany. Ačkoli oficiálně podporuje jaderné odzbrojení a volá po tom, aby Francie podnikla „významné iniciativy“, směřující „k eliminaci jaderných zbraní a všech zbraní hromadného ničení“, pro eliminaci francouzských jaderných sil se otevřeně nevy-slovila (viz Tertrais, 2007, s. 261).
- ⁵¹ Ve výzkumu z roku 2006 se pro modernizaci jaderného arzenálu vyslovilo 44 % respondentů, dalších 35 % se vyslovilo pro jeho udržení na současném stavu (viz Tertrais, 2007, s. 261).
- ⁵² Někteří autoři ovšem upozorňují na to, že odpovědi respondentů ve výzkumech na další otázky, týkající se jaderných zbraní, naznačují, že postoj veřejnosti může být více ambivalentní. Například v roce 2004 souhlasilo 58 % respondentů s tím, že Francie nedokáže zajistit svou bezpečnost bez jaderných zbraní, nicméně podle stejného výzkumu si 49 % dotázaných myslelo, že francouzské jaderné zbraně nejsou nijak užitečné, neboť v případě jejich použití by Francii hrozilo zničení (viz Yost, 2005 a, s. 137).
- ⁵³ Bruno Tertrais také připomíná, že vystoupením z integrovaného vojenského velení NATO byla francouzská veřejnost do značné míry izolována od strategických diskuzí, probíhajících v následujících letech mezi západními spojenci. Prostor pro případné konflikty v otázkách jaderných zbraní je pak ve Francii redukován rozložením jednotlivých modernizačních programů na velmi dlouhé období (Tertrais, 2007, s. 262).
- ⁵⁴ Liberálnědemokratická strana se na své konferenci v září 2008 vyslovila pro to, aby Velká Británie zintenzivnila aktivity zaměřené na oživení multilaterálních jednání o kontrole zbrojení a potvrdila svůj úmysl naplňovat cíle NPT, vedoucí k jadernému odzbrojení, dalším snížením počtu jaderných zbraní o 50 % tak, že by se dostala pod hranici sto hlavic. V případě konsenzu s ostatními by navíc na hodnotící konferenci NPT v roce 2010 (kde by podle jejich názoru měla Velká Británie sehrát vůdčí roli) měla vyjádřit ochotu vzdát se plánů na modernizaci jaderných zbraní (viz Security and Liberty in a Globalised World, 2008, s. 34–35).

Literatura

- Agreement for Cooperation on the Uses of Atomic Energy for Mutual Defence Purposes (1958). Washington, July 3, 1958, <http://www.acronym.org.uk/docs/0406/MDA.pdf>
- Arbatov, Alexei – Dvorkin, Vladimir (2006): Beyond Nuclear Deterrence: Transforming the U.S.-Russian Equation. Washington, D.C.: Carnegie Endowment for International Peace, 2006.
- Arnold, Lorna (2001): Britain and the H-Bomb. Houndmills – Basingstoke – Hampshire: Palgrave, 2001.
- Arteaga, Félix (2006): French Nuclear Deterrence According to President Chirac: Reform, Clean Break or Reminder? Análisis del Real Instituto, January 24, 2006, <http://www.realinstitutoelcano.org/analysis/905.asp>
- Attitudes To Nuclear Weapons (2005). Ipsos MORI, 25 October 2005, <http://www.ipsos-mori.com/content/attitudes-to-nuclear-weapons.ashx>
- Baylis, John (2000): Nuclear Weapons, Prudence, and Morality: The Search for a 'Third Way'. In: Baylis, John – O'Neill, Robert (eds.): Alternative Nuclear Futures. The Role of Nuclear Weapons in the Post-Cold War World. Oxford: Oxford University Press, 2000, s. 70–86.
- Beckett, Margaret (2007): A World Free of Nuclear Weapons? Remarks by Margaret Beckett, Secretary of State for Foreign and Commonwealth Affairs, United Kingdom. Carnegie International Nonproliferation Conference, June 25, 2007, <http://www.carnegieendowment.org/events/index.cfm?fa=eventDetail&id=1004&&prog=zgp&proj=znp>
- Boniface, Pascal (1998): French Nuclear Policy After the Cold War. Occasional Paper. The Atlantic Council of the United States, August 1998, <http://se2.isn.ch/serviceengine/FileContent?serviceID=10&fileid=6A2F4F4D-71FD-0F96-8ADD-C350998E5B97&lng=en>
- British Attitudes On Nuclear Weapons (S. 1.). Ipsos MORI, <http://www.ipsos-mori.com/content/british-attitudes-on-nuclear-weapons.ashx>
- Buffotot, Patrice (2007): L'inflexion de la doctrine française de dissuasion à l'aube du XXIe siècle. Annuaire français des relations internationales, Vol. 8 (2007), s. 406–414, http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/actions-france_830/etudes-recherches_3119/annuaire-francais-relations-internationales_3123/afri-2007_65016.html
- Bureau, Jean-Francois (1997): La réforme militaire en France: une mutation identitaire. Politique étrangère, Vol. 62 (1997), No. 1, s. 69–82.
- Butler, Lee (2000): At the End of a Journey: The Risks of Cold-War Thinking in a New Era. In: Baylis, John – O'Neill, Robert (eds.): Alternative Nuclear Futures. The Role of Nuclear Weapons in the Post-Cold War World. Oxford: Oxford University Press, 2000, s. 183–190.

- Cirincione, Joseph – Wolfsthal, Jon B. – Rajkumar, Miriam (2005): *Deadly Arsenals. Nuclear, Biological, and Chemical Threats*. Washington, D.C.: Carnegie Endowment for International Peace, 2005.
- Cowell, Alan (2006): Blair wants Britain to keep its nuclear deterrent. *International Herald Tribune*, December 4, 2006, <http://www.ihf.com/bin/print.php?id=3776183>
- Cowell, Alan (2007): Blair Wins Vote to Renew Atom Arsenal. *The New York Times*, March 15, 2007, <http://www.nytimes.com/2007/03/15/world/europe/15britain.html?scp=1&sq=Blair%20Wins%20Vote%20to%20Renew%20Atom%20Arsenal&st=cse>
- Croft, Stuart (1994): Continuity and Change in British Thinking about Nuclear Weapons. *Political Studies*, Vol. 42 (1994), No. 2, s. 228–242.
- Croft, Stuart (1996): European Integration, nuclear deterrence and Franco-British nuclear cooperation. *International Affairs*, Vol. 72 (1996), No. 4, s. 771–787.
- *Delivering Security in a Changing World* (2003). Defence White Paper, December 2003, http://www.mod.uk/NR/rdonlyres/051AF365-0A97-4550-99C0-4D87D7C95DED/0/cm6041I_whitepaper2003.pdf
- Doise, Jean – Vaïsse, Maurice (1992): *Diplomatie et outil militaire 1871–1991*. Paris: Seuil, 1992.
- Dorman, Andrew (2001): Reconciling Britain to Europe in the Next Millennium: The Evolution of British Defense Policy in the Post-Cold War Era. *Defense Analysis*, Vol. 17 (2001), No. 3, s. 187–202.
- Dumbrell, John (2001): *A Special Relationship. Anglo-American Relations in the Cold War and After*. London: Macmillan Press, 2001.
- Duval, Marcel – Mongin, Dominique (1993): *Histoire des forces nucléaires françaises de 1945 à nos jours*. Paris: Presses Universitaires de France, 1993.
- Eichler, Jan (2002): Francie – důraz na mezivládní rámce SZBP a EBOP. In: Khol, Radek a kolektiv: *Evropská bezpečnostní a obranná politika. Národní perspektivy*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2002, s. 36–50.
- Eichler, Jan (1990): *Francouzská armáda od de Gaulla k Mitterrandovi*. Praha: Naše vojsko, 1990.
- *Fissile Material Cut-off Treaty [FMCT]*. (S. l.), <http://www.fas.org/nuke/control/fmct/>
- Freedman, Lawrence (1994–1995): *Great Powers, Vital Interests and Nuclear Weapons*. *Survival*, Vol. 36 (1994–1995), No. 4, s. 35–52.
- Freedman, Lawrence (2003): *The Evolution of Nuclear Strategy*. Houndmills – Basingstoke – Hampshire: Palgrave, 2003.
- Gaddis, John L. (1992): *The United States and the End of the Cold War. Implications, Reconsiderations, Provocations*. New York – Oxford: Oxford University Press, 1992.
- Gaule, Charles de (1970): *Discours & Messages*, Vol. IV. Paris: Plon, 1970.
- Gautier, Louis (2006): *L'avenir de la dissuasion française*. Fondation Res Publica, 10 juillet 2006, http://www.fondation-res-publica.org/L-avenir-de-la-dissuasion-francaise_a169.html
- Giaque, Jeffrey G. (2002): *Grand Designs and Visions of the Unity: The Atlantic Powers and the Reorganisation of Western Europe, 1955–1963*. Chapel Hill (NC), London: The University of North Carolina Press, 2002.
- Glaser, Charles L. (1998): *The Flawed Case for Nuclear Disarmament*. *Survival*, Vol. 40 (1998), No. 1, s. 112–128.
- Goldschmidt, Bertrand (1985): *La genèse et l'héritage*. In: Colard, Daniel – Lefranc, Pierre: *L'Aventure de la Bombe: De Gaulle et la dissuasion nucléaire (1958–1969)*. Paris: Plon, 1985, s. 23–37.
- Goldstein, Avery (2000): *Deterrence and Security in the 21st Century: China, Britain, France and the Enduring Legacy of the Nuclear Revolution*. Stanford: Stanford University Press, 2000.
- Gordon, Philip H. (1993): *A Certain Idea of France: French Security Policy and the Gaullist Legacy*. Princeton (NJ): Princeton University Press, 1993.
- Gray, Colin S. (2001): An International “Norm” Against Nuclear Weapons? The British Case. *Comparative Strategy*, Vol. 20 (2001), No. 3, s. 231–239.
- Gray, Colin S. (1998): *Explorations in Strategy*. Westport – Connecticut – London: Praeger, 1998.
- Gray, Colin S. (1999): *The Second Nuclear Age*. Boulder – London: Lynne Rienner Publishers, 1999.
- Gray, Colin S. (2000): *To Confuse Ourselves: Nuclear Fallacies*. In: Baylis, John – O'Neill, Robert (eds.): *Alternative Nuclear Futures. The Role of Nuclear Weapons in the Post-Cold War World*. Oxford: Oxford University Press, 2000, s. 4–30.
- Gregory, Shaun (2000): *French Defence Policy into the Twenty-First Century*. London: Macmillan, 2000.
- Harrison, Michael M (1984): *Mitterrand's France in the Atlantic System: A Foreign Policy of Accommodation*. *Political Science Quarterly*, Vol. 99 (1984), No. 2, s. 219–246.
- Hartley, Keith (2006): *The economics of UK nuclear weapons policy*. *International Affairs*, Vol. 82 (2006), No. 4, s. 675–684.
- Howorth, Jolyon (1995): *The impact of European defense cooperation on French defense policy and planning*. European Union Studies Association, Biennial Conference, May 11–14, 1995, http://aei.pitt.edu/6944/01/howorth_jolyon.pdf
- Hurd, Douglas – Rifkind, Malcolm – Owen, David – Robertson, George (2008): *Start worrying and learn to ditch the bomb. It won't be easy, but a world free of nuclear weapons is possible*. *The Times*, June 30, 2008, http://www.timesonline.co.uk/tol/comment/columnists/guest_contributors/article4237387.ece
- Chirac, Jacques (2006): *Speech by Jacques Chirac, President of the French Republic, during his visit to the Strategic Forces*. *GlobalSecurity.org*, January 19, 2006, <http://www.globalsecurity.org/wmd/library/news/france/france-060119-elysee01.htm>

- Johnson, Rebecca (2008): Britain's new nuclear abolitionists. *Bulletin of the Atomic Scientists*, 15 July 2008, <http://www.thebulletin.org/web-edition/features/britains-new-nuclear-abolitionists>
- Keiger, John F. V. (2001): *France and the World Since 1870*. London: Arnold Publisher, 2001.
- Lacouture, Jean (1986): *De Gaulle, III: le souverain, 1959–1970*. Paris: Seuil, 1986.
- Lallemand de Driésen, Nicolas (2006): Principy bezpečnostní a obranné strategie Francie. *Obrana a strategie*, ročník 6 (2006), číslo 2, s. 67–79.
- Livre Blanc sur la Défense (1994), <http://lesrapports.ladocumentationfrancaise.fr/BRP/944048700/0000.pdf>
- Livre blanc sur la défense et la sécurité internationale (2008), http://www.premier-ministre.gouv.fr/information/les_dossiers_actualites_19/livre_blanc_sur_defense_875/livre_blanc_1337/livre_blanc_1340/
- MccGwire, Michael (2000): The Elimination of Nuclear Weapons. In: Baylis, John – O'Neill, Robert (eds.): *Alternative Nuclear Futures. The Role of Nuclear Weapons in the Post-Cold War World*. Oxford: Oxford University Press, 2000, s. 145–166.
- McNamara, Robert S. (2000): Reflections on War in the Twenty-First Century: The Context for Nuclear Abolition. In: Baylis, John – O'Neill, Robert (eds.): *Alternative Nuclear Futures. The Role of Nuclear Weapons in the Post-Cold War World*. Oxford: Oxford University Press, 2000, s. 167–182.
- Mendl, Wolf (1970): *Deterrence and Persuasion: French Nuclear Armament in the Context of National Policy, 1945–1969*. New York: Praeger, 1970.
- Mongin, Dominique (1997): *La Bombe atomique française 1945–1958*. Bruxelles: Bruylant, 1997.
- Morgan, Patrick M. (2003): *Deterrence Now*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
- Mueller, John (1998): The Escalating Irrelevance of Nuclear Weapons. In: Paul, T. V. – Harknett, Richard J. – Wirtz, James J. (eds.): *The Absolute Weapon Revisited: Nuclear Arms and the Emerging International Order*. Ann Arbor: The University of Michigan Press, 1998, s. 73–98.
- Müller, Harald (2000): Nuclear Disarmament: The Case for Incrementalism. In: Baylis, John – O'Neill, Robert (eds.): *Alternative Nuclear Futures. The Role of Nuclear Weapons in the Post-Cold War World*. Oxford: Oxford University Press, 2000, s. 125–143.
- Norris, Robert S. – Kristensen, Hans M. (2008): French nuclear forces, 2008. *Bulletin of Atomic Scientists*, Vol. 64 (2008), No. 4, s. 52–54.
- Odom, William E. (1998): *The Collapse of the Soviet Military*. New Haven – London: Yale University Press, 1998.
- Ozga, Deborah (2002): Getting to Omega: Structural Impediments to Nuclear Disarmament. *Comparative Strategy*, Vol. 21 (2002), No. 1, s. 47–62.
- Paul, T. V. – Harknett, Richard J. – Wirtz, James J. (eds., 1998): *The Absolute Weapon Revisited: Nuclear Arms and the Emerging International Order*. Ann Arbor: The University of Michigan Press, 1998.
- Porro, Jeffrey (ed., 1989): *The Nuclear Age Reader*. New York: Alfred A. Knopf, 1989.
- Quester, George H. (2000): The Unavoidable Importance of Nuclear Weapons. In: Baylis, John – O'Neill, Robert (eds.): *Alternative Nuclear Futures. The Role of Nuclear Weapons in the Post-Cold War World*. Oxford: Oxford University Press, 2000, s. 31–44.
- Quinlan, Michael (2000): Aspiration, Realism, and Practical Policy. In: Baylis, John – O'Neill, Robert (eds.): *Alternative Nuclear Futures. The Role of Nuclear Weapons in the Post-Cold War World*. Oxford: Oxford University Press, 2000, s. 45–55.
- Quinlan, Michael (2006): The future of United Kingdom nuclear weapons: shaping the debate. *International Affairs*, Vol. 82 (2006), No. 4, s. 627–637.
- Ruehl, Lothar (1976): *La Politique militaire de la cinquième république*. Paris: Presses de la fondation des sciences politiques, 1976.
- Rynning, Sten (2002): *Changing Military Doctrine. Presidents and Military Power in Fifth Republic France, 1958–2000*. Westport (CT): Praeger, 2002.
- Rynning, Sten (2003): Potent or Paralyzing? Nuclear Weapons in Contemporary French Military Strategy. *Defense & Security Analysis*, Vol. 19 (2003), No. 1, s. 55–68.
- Sagan, Scott D. (1996): Why Do States Build Nuclear Weapons? Three Models in Search of a Bomb. *International Security*, Vol. 21 (1996), No. 3, s. 54–86.
- Sarkozy, Nicolas (2008): Présentation du sous-marin nucléaire «Le Terrible». Discours du Président de la République. Cherbourg, 21 mars 2008, http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/actions-france_830/defense-securite_9035/evenements_9256/presentation-du-sous-marin-nucleaire-terrible-discours-du-president-republique-21.03.08_61006.html
- Security and Liberty in a Globalised World (2008). Liberal Democrat Autumn Conference, June 2008. Policy Paper, No. 86, http://www.libdems.org.uk/assets/0000/7885/Policy_Paper_86_-_Security_and_Liberty_in_a_Globalised_World.pdf
- Shultz, George P. – Perry, William J. – Kissinger, Henry A. – Nunn, Sam (2007): A World Free of Nuclear Weapons. *The Wall Street Journal*, January 4, 2007, <http://www.hoover.org/publications/digest/6731276.html>
- Shultz, George P. – Perry, William J. – Kissinger, Henry A. – Nunn, Sam (2008): Toward a Nuclear-Free World. *The Wall Street Journal*, January 15, 2008, http://www.online.wsj.com/public/article_print/SB120036422673589947.html
- Scheinman, Lawrence (1965): *Atomic Energy Policy in France under the Fourth Republic*. Princeton (NJ): Princeton University Press, 1965.

- Schell, Jonathan (1984): *The Abolition*. New York: Knopf, 1984.
- Stocker, Jeremy (2007): *The United Kingdom and Nuclear Deterrence*. Adelphi Paper, No. 386. London: International Institute for Strategic Studies, 2007.
- Strategic Defence Review (1998). *Modern forces for the modern world*. Presented to Parliament by the Secretary of State for Defence by Command of Her Majesty, July 1998, http://www.mod.uk/NR/rdonlyres/65F3D7AC-4340-4119-93A2-20825848E50E/0/sdr1998_complete.pdf
- Suchý, Petr (2004): *Reagan a říše zla. Vývoj americké zahraniční politiky a vztahů mezi supervelmocemi v letech 1981–1989*. Brno: CDK, 2004.
- Suchý, Petr (2005): *Strategie zadržování v americké zahraniční politice. Vznik a vývoj koncepce 1945–1953*. Brno: Mezinárodní politologický ústav, 2005.
- Tertrais, Bruno (2004 a): *Destruction Assurée: The Origins and Development of French Nuclear Strategy, 1945–1981*. In: Sokolski, Henry D. (ed.): *Getting MAD: Nuclear Mutual Assured Destruction, Its Origins and Practice*. Carlisle (PA): Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, 2004, s. 51–122.
- Tertrais, Bruno (2008): *France and Nuclear Disarmament: The Meaning of the Sarkozy Speech*. *Proliferation Analysis*, May 1, 2008, <http://www.carnegieendowment.org/publications/index.cfm?fa=view&id=20090&prog=zgp&proj=znpp>
- Tertrais, Bruno (2000): *La dissuasion nucléaire française après la guerre froide: continuité, ruptures, interrogations*. *Annuaire français de relations internationales*, Vol. 1 (2000), s. 759–779, http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/actions-france_830/etudes-recherches_3119/annuaire-francais-relations-internationales_3123/afri-2000_7925.html
- Tertrais, Bruno (2004 b): *Nuclear policy: France stands alone*. *Bulletin of Atomic Scientists*, Vol. 60 (2004), No. 4, s. 48–55.
- Tertrais, Bruno (2007): *The Last to Disarm? The Future of France's Nuclear Weapons*. *Nonproliferation Review*, Vol. 14 (2007), No. 2, s. 251–273.
- *The Future of the United Kingdom's Nuclear Deterrent (2006)*. Presented to Parliament by The Secretary of State for Defence and The Secretary of State for Foreign Commonwealth Affairs By Command of Her Majesty, December 2006, <http://www.mod.uk/NR/rdonlyres/AC00DD79-76D6-4FE3-91A1-6A56B03C092F/0/DefenceWhitePaper2006%20Cm6994.pdf>
- *The most important issues facing Britain today, 1974–2008 (S. 1)*. Ipsos MORI, <http://www.ipsos-mori.com/content/the-most-important-issues-facing-britain-today.aspx>
- *The National Security Strategy of the United Kingdom (2008)*. Security in an interdependent world. Presented to Parliament by the Prime Minister, by command of Her Majesty, March 2008, http://interactive.cabinetoffice.gov.uk/documents/security/national_security_strategy.pdf
- *The Strategic Defence Review (2002): A New Chapter*. Presented to Parliament by The Secretary of State for Defence By Command of Her Majesty, July 2002, http://www.mod.uk/NR/rdonlyres/79542E9C-1104-4AFA-9A4D-8520F35C5C93/0/sdr_a_new_chapter_cm5566_voll.pdf
- Ulman, Richard H. (1989): *The Covert French Connection*. *Foreign Policy*, No. 75 (Summer 1989), s. 3–33.
- Utley, Rachel (2000): *The French Defence Debate: Consensus and Continuity in the Mitterrand Era*. London: Macmillan, 2000.
- Vaïsse, Maurice (1998): *Grandeur: Politique étrangère du général de Gaulle, 1958–1969*. Paris: Fayard, 1998.
- Wheeler, Nicholas J. (1986): *British nuclear weapons and Anglo-American relations 1945–54*. *International Affairs*, Vol. 62 (1986), No. 1, s. 71–86.
- Wintour, Patrick (2007): *95 Labour MPs say no. But Blair gets his missile*. *Guardian*, March 15, 2007, <http://politics.guardian.co.uk/print/0,,329746025-110247,00.html>
- Yost, David S. (2001): *France's Commitment to Nuclear Deterrence*. *Comparative Strategy*, Vol. 20 (2001), No. 3, s. 251–258.
- Yost, David S. (2005 a): *France's Evolving Nuclear Strategy*. *Survival*, Vol. 47 (2005), No. 3, s. 117–146.
- Yost, David S. (2006): *France's new nuclear doctrine*. *International Affairs*, Vol. 82 (2006), No. 4, s. 701–721.
- Yost, David S. (2004): *France's Nuclear Deterrence Strategy: Concepts and Operational Implementation*. In: Sokolski, Henry D. (ed.): *Getting MAD: Nuclear Mutual Assured Destruction, Its Origins and Practice*. Carlisle (PA): Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, 2004, s. 197–239.
- Yost, David S. (2005 b): *New approaches to deterrence in Britain, France and the United States*. *International Affairs*, Vol. 81 (2005), No. 1, s. 83–114.
- Zadra, Robert (1992): *European Integration and Nuclear Deterrence After the Cold War*. *Chailot Paper*, No. 5. Paris: Western European Union Institute for Security Studies, 1992, <http://aei.pitt.edu/449/01/chai05e.html>

Poznámka

Autoři by tímto rádi poděkovali všem recenzentům za cenné připomínky a podněty, jež napomohly k dopracování předloženého textu.